

\ LAPSEVANEMA SOOVIL KODUÕPPE VALIK JA KORRALDUS

LÕPPARUANNE

Detsember 2021

Uuringu eesmärk oli selgitada välja vanema taotlusel koduõppe valinud perede valiku põhjused, koolide põhimõtted ja praktikad koduõppe korraldamisel ning anda soovitusi koduõppe tõhusamaks rakendamiseks riigile, üldhariduskoolide pidajatele, koolidele ja lapsevanematele.

Analüüs koostati Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimusel perioodil mai 2021 kuni detsember 2021.

Uuringu autorid:

Reet Marii Rokk, Civitta Eesti AS projektijuht
Kadri Kallip, Civitta Eesti AS vanemanalüütik
Laura Palling, Civitta Eesti AS vanemanalüütik
Piia Viks-Binsol, Civitta Eesti AS uuringute valdkonnajuht

Autorid tänavad kõiki intervjuudes osalenud koduõppe korraldusega seotud eksperte, koolide esindajaid ja lapsevanemaid ning Haridus- ja Teadusministeeriumi projektijuhti Sandra Fomotškinit ja teisi spetsialiste igakülgse toe ja abi eest töö koostamisel.

Tiitellehe foto: iStock

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. KODUÕPPE KORRALDUS.....	11
1.1. Koduõpet reguleerivad õigusaktid.....	12
1.2. Koduõppe rahastamine	13
1.3. Koduõppe rakendamise praktikad.....	16
1.3.1. Struktureerimata koduõpe	17
1.3.2. Struktureeritud koduõpe.....	20
1.4. Distantõppe mõju koduõppe korraldusele	25
2. KODUÕPPE VALIMISE PÕHJUSED	26
2.1. Hariduslikud põhjused	26
2.2. Perekondlikud põhjused	29
2.3. Suhted koolis	31
2.4. Ideoloogilised põhjused.....	32
2.5. Koduõppe populaarsuse põhjused	32
2.6. Kooli valiku alused	33
2.6.1. Õpingute jätkamine oma koolis.....	34
2.6.2. Õpilane liigub elukohajärgsest koolist erakooli.....	34
2.6.3. Koduõppe alustamine erakoolis	35
2.6.4. Muud olulised aspektid	35
3. KODUÕPPE KATKESTAMISE PÕHJUSED	36
4. HINNANGUD KODUÕPPELE	38
4.1. Koduõppe eelised	38
4.1.1. Õpilase areng.....	38
4.1.2. Õppekorraldus.....	39
4.2. Koduõppe kitsaskohad	40
4.2.1. Õpilase areng.....	40
4.2.2. Õppekorraldus.....	41
5. KODUÕPPE VALINUD PEREDE PROFIL	43
6. KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED	44
6.1. Koduõppe korraldus	44
6.2. Koduõppe ja kooli valiku põhjused	46
6.3. Koduõppe katkestamine.....	47
6.4. Hinnangud koduõppele	47
SUMMARY AND RECCOMENDATIONS	49

SISSEJUHATUS

Eesti haridussüsteemi arengusiheteks on pakkuda haridust, mis oleks kvaliteetne ja mitmekesine, korraldada õpe lähtuvalt õppijast ning võimaldada haridustasemetega ja -liikide vahel paindlikult liikuda¹. Üks võimalus pakkuda õpilastele paindlikku õppijast lähtuvat õpet on koduõpe.

Eestis annab koduõppe rakendamiseks õigusliku aluse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 23, mille alusel on võimalik korraldada koduõpet tervislikel põhjustel, kui õpilase tervise seisund ei võimalda tal kooli päevakavas ettenähtud õppes osaleda ning vanema taotlusel, kui lapsevanem soovib põhiharidust omandava õpilase õppetööd iseseisvalt korraldada. Koduõpet tervislikel põhjustel korraldab kool, mille nimekirja õpilane on kantud. Koduõpet vanema taotlusel korraldab lapsevanem².

Antud uuringu fookuses on koduõppe vanema taotlusel. Uuringu eesmärk on selgitada välja vanema taotlusel koduõppe valinud perede valiku põhjused, koolide põhimõtted ja praktikad koduõppe korraldamisel ning anda soovitusi koduõppe tõhusamaks rakendamiseks riigile, koolipidajale³, koolile ja lapsevanemale.

Kogu maailmas on vanema soovil koduõppel olevate laste arv kasvamas⁴. Ka Eestis on suurenenud vanema soovil koduõppel olevate õpilaste hulk (vt Tabel 1). Perioodil 2013–2020 on vanema soovil koduõppel olevate laste arv pea kuuekordistunud, tõustes aastast aastasse sujuvalt, alustades kiirema kasvutempoga ning lõpetades väiksema, ligi 20% tõusuga aastas.

TABEL 1. VANEMA SOOVI KODUÕPPEL OLEVATE LASTE ARV PERIOODIL 2013–2020

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Õpilaste arv	105	180	289	320	368	419	500	592
Muutus võrreldes eelmise aastaga	-	71%	61%	11%	15%	14%	19%	18%
Muutus võrreldes perioodi algusega	-	71%	175%	205%	250%	299%	376%	464%

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

Vanema soovil koduõppe valikut Eestis on soodustanud viimastel aastatel järk-järgult tekkinud koduõppe rakendamise laiemad võimalused. Näiteks on mitmete erakoolide juurde avatud osakonnad, kus on võimalik taotleda koduõpet vanema soovil, olenemata laste elukohast. Samuti on välja kujunenud rida munitsipaalkoole, kes võtavad vastu teistes omavalitsustes elavaid õpilasi ja on avatud koostöös vanematega koduõppe rakendamiseks.

Eestis ei ole koduõpet vanema soovil ja selle rakendamise valiku põhjuseid süsteemselt uuritud ning teemat on käsitletud vaid üksikutes üliõpilastöodes (Tammar, 2010⁵; Popova, 2013⁶; Kõlli, 2013⁷; Kao,

¹ Haridus- ja Teadusministeerium. (2021). Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035. Loetud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusvaldkonna_arengukava_2035_2810.pdf

² Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord. (2018). Riigi Teataja, 28.02.2018, 6. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/106032018001>

³ Põhikooli ja gümnaasiumiseaduse § 1 lõige 2 alusel on munitsipaalkooli pidajaks vald või linn ja riigikooli pidajaks riik. Erakooliseaduse § 2 lõige 3 alusel võib olla erakooli pidajaks aktsiaselts, osühing, sihtasutus või mittetulundusühing.

⁴ Neuman, A., & Oz, G. (2021). Different solutions to similar problems: parents' reasons for choosing to homeschool and social criticism of the education system. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 34(1), 37–54.

⁵ Tammar, K. (2010). Kooli ja vanemate tõlgendused koduõppest kui koostööst. Magistritöö.

⁶ Popova, V. (2014). Koduõppe valikut mõjutavad motiivid ja sotsiaaldemograafilised tegurid Eestis. Magistritöö.

⁷ Kõlli, E. (2013). Koduõppe vajalikkus linna- ja maaõpetajate hinnangute põhjal. Magistritöö.

2018⁸; Noor, 2021⁹). Seega puudub terviklik ja ajakohane ülevaade, mis hõlmaks kõikide poolte seisukohti vanema soovil korraldatava koduõppe valiku põhjustest ning selle eelistest ja/või probleemidest lähtuvalt õppija arengu toetamise, hariduskorralduse ja rahastamise perspektiivist. Uuringu tulemused annavad Haridus- ja teadusministeeriumile ja koolipidajatele teadmise, kuidas koole ja lapsevanemaid senisest tõhusamalt nõustada ning vajadusel koduõpet reguleerivat õigusakte ja juhendeid ajakohastada.

KODUÕPPE VALIKU PÕHJUSED RAHVUSVAHELISE TEADUSKIRJANDUSE PÕHJAL

Teaduskirjanduse põhjal on viimastel aastakümnetel kujunenud kogu maailmas koduõppes järjest levinum alternatiiv traditsioonilisele haridusele. Sealjuures on hakatud aina enam uurima motiive, miks lapsevanemad otsustavad koduõppe kasuks. Kuigi koduõppe valiku põhjused on ajas muutuvad (Bell, Kaplan & Thurman, 2016)¹⁰, on eri uuringud näidanud, et peamised põhjused, miks pered otsustavad koduõppe kasuks, on rahulolematuse tavakooli õppekava (Jolly, Matthews, & Nester, 2013¹¹), õppekorralduse ja õppetöö kvaliteedi (Anthony & Burroughs, 2010¹²; Morton, 2010¹³; Smith & Nelson, 2015¹⁴), õpilaste hindamise korralduse (Chistolini 2014¹⁵) ning õpikeskkonnaga (Watson, 2018¹⁶; Neuman, 2019¹⁷). Samuti soovivad vanemad oma laste õppeprotsessi kujundamises rohkem kaasa rääkida (Green & Hoover-Dempsey, 2007¹⁸), et arvestada senisest tõhusamalt laste vajadustega (Bielick, Chandler, & Broughman, 2002¹⁹) ja toetada laste individuaalset arengut ning andeid (Jolly, Matthews, & Nester, 2013²⁰). Veel tahavad vanemad koduõppe kaudu pakkuda paindlikku õpet (McKeon 2007)²¹, rahulikumat ja turvalisemat kasvukeskkonda (Newman ja Guterman, 2017)²² ning õpetada oma lapsi läbi igapäevaelu praktiliste tegevuste (Kunzman 2012²³).

Eri riikide kogemused näitavad (Smith & Nelson, 2015²⁴), et sageli puuduvad koolidel vajalikud teadmised ja oskused hariduslike erivajadustega õpilaste toetamisel õppe- ning kasvatusprotsessis. Seega otsustavad

⁸ Kao, K. (2018). Lastevanemate tegevused koduõppes ja nende arvamused koduõppe eelistest, kitsaskohtadest ja arendusvõimalustest. Magistritöö.

⁹ Noor, H. (2021). Koduõppe perede vaated kooli ja kodu koostööle ja selle arendusvõimalused.

¹⁰ Bell, D. A., Kaplan, A., & Thurman, S. K. (2016). Types of homeschool environments and need support for children's achievement motivation. *Journal of School Choice*, 10(3), 330–354.

¹¹ Jolly, J. L., Matthews, M. S., & Nester, J. (2013). Homeschooling the gifted: A parent's perspective. *Gifted Child Quarterly*, 57, 121–134.

¹² Anthony, K. V., & Burroughs, S. (2010). Making the transition from traditional to home schooling: Home school family motivations. *Current Issues in Education*, 13(4).

¹³ Morton, R. 2010. Constructions of Choice. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 3 (1): 45–56.

¹⁴ Smith, E., and J. Nelson. (2015). Using the Opinions and Lifestyle Survey to Examine the Prevalence and Characteristics of Families Who Home Educate in the UK. *Educational Studies*, 41(3): 312–325.

¹⁵ Chistolini, S. (2014). Apart from the Steiner Schools and Montessori Method Homeschooling is the Answer for Families to the Social Crisis of Schools.

¹⁶ Watson, R. A. (2018). Is homeschool cool? Current trends in American homeschooling. *Journal of School Choice*, 12(3), 401–425.

¹⁷ Neuman, A. (2019). When I was at school – differences in stories about school told by parents of home-schooled and regular-schooled children, *Educational Studies*, 45:3, 357–371.

¹⁸ Green, C. L., and K. V. Hoover-Dempsey. (2007). Why Do Parents Homeschool? A Systematic Examination of Parental Involvement. *Education and Urban Society*, 39(2): 264–285.

¹⁹ Bielick, S., Chandler, K., & Broughman, S. P. (2002). Homeschooling in the United States: 1999. *Education Statistics Quarterly*, 1–12.

²⁰ Jolly, J. L., Matthews, M. S., & Nester, J. (2013). Homeschooling the gifted: A parent's perspective. *Gifted Child Quarterly*, 57, 121–134.

²¹ McKeon, C. C. (2007). A mixed methods nested analysis of homeschooling styles, instructional practices, and reading methodologies. Capella University.

²² Neuman, A & Guterman, O. (2017). What are we educating towards? Socialization, acculturation, and individualization as reflected in home education, *Educational Studies*, 43:3, 265–281.

²³ Kunzman, R. (2012). Education, Schooling and Children's Rights: The Complexity of Homeschooling. *Educational Theory*, 62(1): 75–89.

²⁴ Smith, E., and J. Nelson. (2015). Using the Opinions and Lifestyle Survey to Examine the Prevalence and Characteristics of Families Who Home Educate in the UK. *Educational Studies*, 41(3): 312–325.

paljud vanemad oma lapsi, kes nende hinnangul ei saa koolist arenguks piisavat tuge, õpetada kodustes tingimustes.

Koduõppe valimise levinud põhjustena on veel välja toodud lapse tervislikke probleeme (Smith & Nelson, 2015²⁵), koolikiusamist (Olweus, 2013²⁶; Smith & Nelson, 2015²⁷), kaaslaste survet (Princotta & Bielick, 2006²⁸) ja koolistressi (Barrett and Heubeck, 2000²⁹).

Kui varasemalt kalduti koduõpet eri riikides valima eelkõige religioossete veendumuste tõttu, siis eri uuringud (nt Bielick, Chandler, & Broughman, 2002³⁰; Collom, 2005³¹; Mitchell, 2021³²) on näidanud, et aina enam õpetatakse lapsi kodudes hariduslikel ja perekondlikel põhjustel. Ka vanemate enda negatiivne kogemus koolisüsteemiga võib olla motivaatoriks, miks eelistatakse koduõpet (Miller 2015³³).

Tuginedes rahvusvahelisele teaduskirjandusele võib kokkuvõtvalt öelda, et koduõppe valiku põhjused jagunevad nelja kategooria alla:

- 1) hariduslikud põhjused (sh vanema rahulolematuse kooli õppekava, õppekorralduse, õppetöö kvaliteedi, õpikeskkonnaga; vanema enda negatiivsed kogemused samade aspektidega);
- 2) perekondlikud põhjused (sh lapse erivajadused, tervislikud probleemid);
- 3) sotsiaalsed probleemid koolis (sh koolikiusamine, kaaslaste surve, koolistress);
- 4) ideoloogilised põhjused (Murphy, 2012³⁴).

Antud uuringu tulemusel selgus, et ka Eestis saab jagada vanema soovil rakendatava koduõppe praktika samade kategooriate lõikes (vt peatükk 3).

Eelnimetatud rahvusvahelised uuringud toovad esile mitmeid koduõppe eeliseid, kuid samas näitavad varasemad uuringud ka koduõppega kaasnevaid negatiivseid mõjusid. Näiteks on selgunud, et tihti ei suuda lapsevanemad eelkõige vanemates klassides õppivate laste puhul tagada kvaliteetset õpet ja oodatud õpitulemusi (Hanna, 2012³⁵), samuti on pikemalt koduõppel olevatel õpilastel suurem oht sattuda isolatsiooni (Kunzman & Gaither, 2020³⁶). Sealjuures võivad probleemid sotsialiseerumisega esineda igas vanuses õpilaste hulgas (West 2009³⁷). Koduõppega kaasnevate mõjudena on välja toodud veel ühiskonna negatiivset suhtumist, vastutuse võtmise liikumist lapsevanema kätte (õpilase kvaliteetse hariduse

²⁵ Smith, E., & J. Nelson. (2015). Using the Opinions and Lifestyle Survey to Examine the Prevalence and Characteristics of Families Who Home Educate in the UK. *Educational Studies*, 41(3): 312–325.

²⁶ Olweus, D. (2013). School Bullying: Development and Some Important Challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 751–780.

²⁷ Smith, E., & J. Nelson. (2015). Using the Opinions and Lifestyle Survey to Examine the Prevalence and Characteristics of Families Who Home Educate in the UK. *Educational Studies*, 41(3): 312–325.

²⁸ Princiotta, D., & Bielick, S. (2006). Homeschooling in the United States: 2003. National Center for Education Statistics, Washington.

²⁹ Barrett, S., & Heubeck, B. G. (2000). Relationships between school hassles and uplifts and anxiety and conduct problems in grades 3 and 4. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21, 537–554.

³⁰ Bielick, S., Chandler, K., & Broughman, S. P. (2002). Homeschooling in the United States: 1999. *Education Statistics Quarterly*, 1–12.

³¹ Collom, E. (2005). The ins and outs of homeschooling: The determinants of parental motivations and student achievement. *Education and Urban Society*, 37(3), 307–335.

³² Mitchell, E. (2021). Why English parents choose home education – a study, *Education 3–13*, 49:5, 545–557

³³ Miller, K. (2015). From Past to Present: How Memories of School Shape Parental Views of Children's Schooling. *International Journal of Early Years Education*, 23(2): 153–171.

³⁴ Murphy, J. (2012). Homeschooling in America: Capturing and assessing the movement. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

³⁵ Hanna, L. G. (2012). Homeschooling education: Longitudinal study of methods, materials, and curricula. *Education and Urban Society*, 44(5), 609–631.

³⁶ Kunzman, R., & Gaither, M. (2020). Homeschooling: An updated comprehensive survey of the research. *Other Education. The Journal of Educational Alternatives* 2049–2162, 9(1), 253–336.

³⁷ West, R. L. (2009). The harms of homeschooling. *Philosophy and Public Policy Quarterly*, 29(3–4), 7–13.

tagamise eest) (Lois, 2013³⁸), ent ka haridusliku ja majandusliku ebavõrdsuse suurenemine (Kula, 2018³⁹), sest koduõppe rakendamise tõttu võib väheneda peresissetulek.

Samuti leitakse, et kool saab õppepäeva jooksul kaitsta nõrgemal positsioonil olevaid koolis viibivaid õpilasi (nt erivajadusega ja kodus väärkohtlemist kogevasid õpilasi), kes kodustes tingimustes võivad jääda vajaliku abi ning toeta. Haridusasutus saab tuge vajavatele õpilastele pakkuda õigeaegselt erinevaid tugiteenuseid ning olla pidevalt kursis õpilase käekäiguga (Yurako, 2008⁴⁰; West, 2009⁴¹). Kunzmani ja Gaitheri (2020)⁴² järgi õpivad koduõppe lapsed ainult ühes keskkonnas, kus neid mõjutavad vaid perekonnaliikmed ning nende maailmavaade võib jääda seetõttu ühekülgseks. Samas kui koolis viibides saavad õpilased võimaluse puutuda kokku erinevate arvamuste, uskumuste ja hoiakute ning eri subkultuuride ja sotsiaalsete rühmadega.

Aastakümneid on omavahel võrreldud koduõppe ja koolis käivate õpilaste akadeemilist võimekust (nt Barwegen, Falciani, Putnam, Reamer, & Stair, 2004⁴³; Ray, 2010⁴⁴; Boulter, 2017⁴⁵), kuid tulemused on olnud vastukäivad. Selle põhjuseks võivad olla erinevatel alustel valitud metoodilised lähenemised, mille tõttu ei ole tulemuste põhjal võimalik suuremaid üldistusi teha.

Kuna koduõpet valivate perede puhul on tegemist heterogeense rühmaga, kus lapsi õpetatakse kodudes väga erinevatel põhjustel, siis on keeruline peresid kirjeldada sotsiaal-demograafiliste näitajate alusel. Koduõppe kasuks otsustamisel on toetavateks faktoriteks loetud vanema(te) haridustaset, juba varem samas peres koduõppel olevate laste arvu ning ideoloogilisi veendumusi (Collum, 2005⁴⁶). Lisaks näitavad uuringud (nt Neuman, 2020⁴⁷), et kui laps jääb koduõppele, siis on see enamasti tema vanema(te) otsus, mitte lapse enda.

Koduõppe korraldust peredes võib lihtsustada ka tehnoloogia areng, kuna aina enam õppematerjale on internetis perede jaoks kättesaadavad (Barbour & Reeves 2009)⁴⁸ ja õppetunde on võimalik varasemast rohkem korraldada interneti teel.

Lähtudes koduõppe protsessist ja sisust saab koduõppe jagada kaheks tüübiks vastavalt sellele, kui struktureeritult last õpetatakse (Kunzman & Gaither, 2013⁴⁹; Neuman & Guterman, 2017⁵⁰):

³⁸ Lois, J. (2013). *Home Is Where the School Is: The Logic of Homeschooling and the Emotional Labor of Mothering*. New York; London: New York University Press.

³⁹ Kula, S. M. (2018). Homeschooling gifted students: Considerations for research and practice. In J. Cannaday (Ed.), *Curriculum development for gifted education programs*. Hershey, PA: IGI Global.

⁴⁰ Yurako, K. A. (2008). Education off the grid: Constitutional constraints on homeschooling. *California Law Review*, 96(1), 123–184.

⁴¹ West, R. L. (2009). The harms of homeschooling. *Philosophy and Public Policy Quarterly*, 29(3-4), 7–13.

⁴² Kunzman, R., & Gaither, M. (2020). Homeschooling: An updated comprehensive survey of the research. *Other Education. The Journal of Educational Alternatives* 2049–2162, 9(1), 253–336.

⁴³ Barwegen, L. M., Falciani, N. K., Putnam, S. J., Reamer, M. B., & Stair, E. E. (2004). Academic achievement of homeschool and public school students and student perception of parent involvement. *School Community Journal*, 14(1), 39–58.

⁴⁴ Ray, B. (2010). Academic achievement and demographic traits of homeschool students: A nationwide study. *Academic Leadership: The Online Journal*, 8(1), 7.

⁴⁵ Boulter, L. (2017). A comparison of the academic achievement of home school and public school students. *International Journal of Business and Social Research*, 7(3), 1–9.

⁴⁶ Collom, E. (2005). The ins and outs of homeschooling: The determinants of parental motivations and student achievement. *Education and Urban Society*, 37(3), 307–335.

⁴⁷ Neuman, A. (2020). Ask the Young: What Homeschooled Adolescents Think About Homeschooling. *Journal of Research in Childhood Education*, 34:4, 566–582.

⁴⁸ Barbour M., Reeves C. (2009). The reality of virtual schools: A review of the literature, *Computers & Education*, Volume 52, Issue 2, 402–416.

⁴⁹ Kunzman, R., and M. Gaither. (2013). Homeschooling: A Comprehensive Survey of the Research. *Other Education. The Journal of Educational Alternatives*, 2(1): 4–59.

⁵⁰ Neuman, A & Guterman, O. (2017). What are we educating towards? Socialization, acculturation, and individualization as reflected in home education, *Educational Studies*, 43:3, 265–281.

1. struktureeritud õpet rakendavad need pered, kes kasutavad õpetamisel kindlat struktuuri (tunde antakse vastavalt õppekavas sätestatule);
2. struktureerimata õpet rakendavad need pered, kus õpe toimub läbi igapäevaelu tegevuste.

Sarnast jagunemist on kasutatud ka antud uuringus Eesti koduõppe praktikate analüüsimisel (vt peatükk 1.3).

Käesolevas lõpparuandes on esitatud uuringu tulemused, mis põhinevad dokumendianalüüsil ja sihtgruppidega peetud intervjuude tulemuste analüüsil. Uuringu tulemused on esitatud kuue peatüki lõikes. Esimeses peatükis on toodud koduõppe korraldust reguleerivate õigusaktide, rahastamise korralduse ja koduõppe korralduse praktikate ülevaade. Teises ja kolmandas peatükis on analüüsitud vastavalt koduõppe valiku põhjuseid ja koduõppe katkestamise põhjuseid. Aruande neljandas peatükis on esitatud intervjuudes välja toodud koduõppe eelised ja kitsaskohad ning viiendas peatükis on esitatud koduõppe valinud perede profiili ülevaade. Kuuendas peatükis on kokkuvõtvalt toodud töö põhijäreldused ning nende alusel tehtud poliitikasoovitused.

METOODIKA

Uuringu eesmärk õigustas kvalitatiivset lähenemist, sest puudus varasem kogemus koduõppe uurimisest Eestis. Andmekogumiseks kasutati personaal- ja rühmaintervjuusid, mis võimaldasid uurida süvitsi erinevate sihtgruppide kogemusi ning kaasata kõiki olulisi sihtgrupe. Uuringus osalesid koolipidajate esindajad, koolide esindajad (koolijuhid ning koduõppe koordinaatorid), lapsevanemad ning haridusvaldkonna eksperdid ja poliitikakujundajad.

Töö kvaliteedi tagamiseks toimusid tegevused kolmes omavahel tihedalt seotud etapis. **Esimeses etapis** analüüsiti Eesti haridusvaldkonna strateegilisi dokumente, koduõpet reguleerivaid õigusakte, koduõppe statistikat ja rahvusvahelist teaduskirjandust. Täiendavalt tehti ekspertintervjuud haridusvaldkonna ekspertide ja poliitikakujundajatega, et saada informatsiooni selle kohta, kuidas on korraldatud koduõpe, millised on erinevate poolte rollid ja vastutus ning milles seisnevad juba teadaolevad koduõppe eelised ja probleemid. Perioodil 17.05–24.05.2021 tehti seitse ekspertintervjuud Haridus- ja Teadusministeeriumi, MTÜ Eesti Koduõppe Keskuse ning Haridus- ja Noorteameti Harjumaa büroo esindajatega. Teaduskirjanduse, dokumendianalüüsi ja ekspertintervjuude tulemusel kujunes ülevaade nii olemasolevast olukorrast kui ka teoreetilistest seisukohtadest, mis olid sisendiks kvalitatiivsete intervjuude valimite ja küsimuste koostamisele järgmises etapis.

Teises etapis korraldati personaal- ja rühmaintervjuud koolipidajate esindajatega, koolide esindajatega ja oma lapsele koduõppe valinud lapsevanematega. Algselt oli planeeritud intervjuud ka koduõppel viibivate või varasemalt viibinud õpilastega, kuid töö käigus ei olnud võimalik jõuda piisava valimi õpilasteni. Õpilasi prooviti kaasata koolide esindajate ja lastevanemate kaudu, kuid koduõppe valinud pered valdavalt kas ei reageerinud intervjuu kutsele või vastasid, et nende laps ei ole huvitatud intervjuul osalemisest. Seetõttu õpilasi ei intervjueritud, kuid laiendati koolide esindajate ja lastevanemate valimeid.

Intervjueeritavate valimite koostamist planeeriti algselt kooli põhiselt, st sooviti valida koolipidajate, koolide ja lapsevanemate esindajad kümnest koolist, kus on enim koduõppel õpilasi. Töö käigus tekkis vajadus koolide ja lapsevanemate sihtgruppide valimeid samm-sammult laiendada, kuna mitmed algselt valitud koolide esindajad loobusid osalemisest suure õppetöö koormuse tõttu või ei vastanud üldse intervjuu kutsetele. Samuti oli lapsevanemate osalemise huvi madal. Kokkuvõtvalt laiendati koolide ja lapsevanemate valimeid järk-järgult, kuni saavutati andmete küllastatus sihtgruppide põhiselt ning tulemuste trianguleerimiseks piisav arv intervjuusid.

Kohalike omavalitsuste esindajatega tehti kolm rühmaintervjuud, kuhu oli kaasatud viiest kohalikest omavalitsusest kuus hariduse valdkonna spetsialisti (vt Tabel 2). Intervjuud tehti nende kohalike omavalitsuste esindajatega, mille koolide esindajad osalesid samuti uuringus. Kohalike omavalitsuste esindajatega peetud intervjuude eesmärk oli koguda informatsiooni koduõppe rakendamise seotud põhimõtete ja praktikate kohta kohalike omavalitsuste tasandil.

TABEL 2. KOHALIKE OMAVALITSUSTE ESINDAJATEGA PEETUD INTERVJUUDE VALIM

INT	KOHALIK OMAVALITUS	PIIRKONNAS ASUV KOOL	INTERVJUUS OSALENUD AMETNIK
1	Rakvere Linnavalitsus	Rakvere Waldorfkool	Hariduse peaspetsialist
	Põlva Vallavalitsus	Põlva Jakobi Kool	Haridus- ja kultuuriosakonna juhataja
2	Tartu Linnavalitsus	Tartu Luterlik Peetri Kool	Tartu Linnavalitsuse haridusosakonna peaspetsialist
		Tartu Katoliku Hariduskeskus	Hariduse Tugiteenuste Keskuse juhataja
3	Rõuge Vallavalitsus	Leiutajate Külakool	Haridus- ja kultuuriosakonna juhataja
	Tallinna Haridusamet	Püha Johannese Kool	Hariduse juhtivspetsialist
		Tallinna Inglise Kolledž	
		Kadrioru Saksa Gümnaasium	
		Jakob Westholmi Gümnaasium	
		Lasnamäe Gümnaasium	
Tallinna 21. Kool			

Koolide esindajatega peeti kokku 13 intervjuud, kuhu oli kaasatud 10 koolist 14 esindajat. Valimisse kuulusid viis erakooli ja viis munitsipaalkooli (sh üks vene õppekeelne põhikooliosaga kool) (vt Tabel 3). Valimi koostamisel eelistati koole, kus 2020. aasta seisuga oli enim koduõppel viibivaid õpilasi. Koolide esindajate intervjuueerimise eesmärk oli saada põhjalikum ülevaade koduõppe korraldamise põhimõtetest ning praktikatest kooli tasandil (sh sellest, millisel viisil koduõpet rakendatakse, milliste teemadega kokku puututakse, millisel viisil on jagunenud vastutus kooli ning lapsevanema vahel jne). Intervjuusse kaasati koolis kõige paremini koduõppe korraldamisega kursis olev töötaja, kelleks oli vastavalt kas koduõppe koordinaator või haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija (edaspidi HEV-koordinaator).

TABEL 3. KOOLIDE ESINDAJATEGA PEETUD INTERVJUUDE VALIM

INT	ASUTUS	KODUÕPPEL ÕPILASI (2020)	INTERVJUUS OSALEJA
ERAKOOLID			
1	Rakvere Waldorfkool	138	Koduõppe koordinaator
2	Tartu Luterlik Peetri Kool (Põlva filiaal)	85	Koduõppe koordinaator
			Koduõppe koordinaator
3	Püha Johannese Kool	18	Koduõppe koordinaator
4	Leiutajate Külakool	12	Koolijuht
5	Tartu Katoliku Hariduskeskus	8	Õppejuht ja koduõppe koordineerija
MUNITSIPAALKOOLID			
6	Tallinna Inglise Kolledž	54	HEV-koordinaator
7			Direktor
8	Kadrioru Saksa Gümnaasium	16	HEV-koordinaator
9			Direktor
10	Tallinna 21. Kool	7	Direktor
11			Õppealajuhataja
12	Jakob Westholmi Gümnaasium	8	HEV-koordinaator
13	Lasnamäe Gümnaasium	4	HEV-koordinaator

Lapsevanematega peeti 12 rühma- ja 2 personaalintervjuud, kus osales kokku 34 lapsevanemat. Rühmaintervjuudel osales korruga kuni neli inimest, et vanematel oleks võimalik teemasid põhjalikult käsitleda ning kõik vanemad saaksid arvamust avaldada ja kogemusi jagada. Valimite koostamisel jälgiti, et esindatud oleksid erinevad koduõppe valiku põhjuste kategooriad⁵¹ (vt Tabel 4). Personaalintervjuud peeti nende vanematega, kellega ei õnnestunud teistega vestluseks ühist aega leida. Lapsevanemate kaasamine oli oluline selleks, et saada ülevaade nende hoiakutest, arvamustest ning kogemustest seoses koduõppe korraldamise ja rakendamisega.

TABEL 4. LAPSEVANEMATEGA LÄBIVIIDUD INTERVJUUDE VALIM JA KODUÕPPE VALIMISE PÕHJUSED

KOOLID	PÕHJUS			KOKKU
	Hariduslikud põhjused	Perekondlikud põhjused	Sotsiaalsed probleemid	
MUNITSIPAALKOOLID				14
Jakob Westholmi Gümnaasium		1		1
Inglise Kolledž		2		2
Kuusalu Keskkool		1		1
Tallinna 21. kool		1	1	2
Järveküla Kool			1	1
Hargla Kool			1	1
Tallinna Ühisgümnaasium		2		2
Tallinna Reaalkool		1		1
Räpina Ühisgümnaasium	1			1
Tallinna 32. kool		1		1
Gustav Adolfi Gümnaasium		1		1
ERAKOOLID				20
Rakvere Waldorfkool	4			4
Leiutajate Külakool	3			3
Püha Johannese Kool	1			1
Tartu Luterlik Peetri Kool	3	2	2	7
Tartu Katoliku Hariduskeskus		1	1	2
Gaia kool		1	2	3
KOKKU	12	14	8	34

Uuringu kolmandas etapis tehti kogutud andmete terviklik analüüs. Intervjuud transkribeeriti lindistuste põhjal ning tulemused kodeeriti avatud meetodil. Koodide ja nende kategooriate loomisel lähtuti uurimisküsimustest ja teaduskirjanduse analüüsi tulemustest (nt koduõppe valiku ja korralduse kategooriad), samas jälgiti ka muude läbivate teemade ühtset kategoriseerimist. Kodeerimisel säilitati sihtgruppide tunnused. Seejärel viidi läbi sisuanalüüs, mille käigus koondati eri sihtgruppide sarnased ja erinevad kogemused ja hinnangud (alam)kategooriate lõikes ning kõrvutati neid teaduskirjanduse ja dokumendianalüüsi tulemustega.

Esmaste järelduste ja soovitude valideerimiseks toimus 24.11.2021. a valideerimiseminar. Seminaril oli 22 osalejat, sh Haridus- ja Teadusministeeriumi, MTÜ Eesti Koduõppe Keskuse, koolipidajate ja koolide esindajad ning lapsevanemad. Uuringu lõpptulemuste kvaliteedi ja soovitude rakendatavuse tagamiseks koostati esmalt lõpparuande mustand, mis esitati Haridus- ja Teadusministeeriumile kommenteerimiseks. Ministeeriumi tagasiside põhjal tehti täiendused lõpparuandesse.

⁵¹ Ideloogilisi põhjuseid Eesti koolides koduõppe valikul ei tuvastatud.

1. KODUÕPPE KORRALDUS

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035⁵² üheks strateegiliseks tegevussuunaks on tagada kvaliteetset haridust pakkuv, kaasav ja ressursitõhus õppeasutuste võrk ja taristu, et haridus oleks kättesaadav eri sihtrühmadele ja õppekeskkond toetaks nüüdisaegset õpikäsitust. Kohalike omavalitsuste ülesanne on tagada oma valitsusalas olevatele lastele võimalikult kodulähedane õpe vähemalt põhikooli esimeses ja teises kooliastmes. Koduõpe on üks hariduse omandamise võimalus nendele õpilastele, kes tavapärasesse koolisüsteemi erinevatel põhjustel ei sobitu või juhul, kui vanemad soovivad pakkuda lapsele individuaalset lähenemist ja paindlikku õppekorraldust. Koduõpe vanema soovil toimub üldiselt väljaspool kooli. Koduõppe valiku korral võtab vanem vastutuse õppetöö korraldamise ja õpitulemuste saavutamise eest. Koduõppe peamine eelis on õppetöö kombineerimine huviringide ja muude igapäevaste praktiliste tegevustega, keskendumine perioodiliselt vaid teatud teemade õppimisele ning muude õpilasele sobivate paindlike õppeviiside kasutamine.

2020. aasta lõpu seisuga oli vanema soovil koduõppel olevaid õpilasi kokku 116 üldhariduskoolis. Perioodil 2018 – 2020 on vähemalt üks õpilane olnud vanema soovil koduõppel 177 koolis, neist koolidest 71% oli sel perioodil koduõppel üks või kaks õpilast. Kõikidest 2020. aastal vanema soovil koduõppel olevatest õpilastest 42% õpib Harjumaa koolides, järgnevad Lääne-Viru ja Põlva maakonnad vastavalt 24% ja 17%. Tabel 5 on toodud statistika koolide kohta, kus 2020. aasta lõpu seisuga oli viis või enam vanema soovil koduõppel õpilast.

TABEL 5. KOOLID, KUS 2020. AASTAL OLI VIIS VÕI ENAM VANEMA TAOTLUSEL KODUÕPPEL OLEVAT ÕPILAST

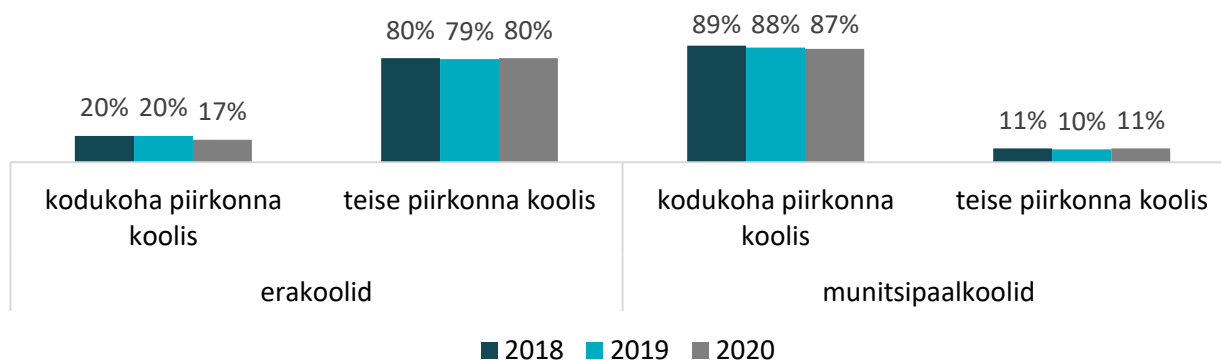
	KOOLI NIMI	KOHALIK OMAVALITSUS	MAAKOND	KODUÕPPEL OLEVATE ÕPILASTE ARV VASTAVALT AASTAL			KOOLI OMANDI-VORM
				2018	2019	2020	
1	Rakvere Waldorfkool	Rakvere linn	Lääne-Viru maakond	100	114	138	erakool
2	Tartu Luterlik Peetri Kool (Põlva filiaal)	Põlva vald	Põlva maakond	-	28	85	erakool
3	Tallinna Inglise Kolledž	Tallinna linn	Harju maakond	44	54	54	munitsipaal
4	Gaia Kool	Tallinna linn	Harju maakond	6	13	19	erakool
5	Püha Johannese Kool	Tallinna linn	Harju maakond	4	8	18	erakool
6	Kadrioru Saksa Gümnaasium	Tallinna linn	Harju maakond	9	13	16	munitsipaal
7	Leiutajate Külakool	Rõuge vald	Võru maakond	8	12	12	erakool
8	Merivälja Kool	Tallinna linn	Harju maakond	15	9	10	munitsipaal
9	Jakob Westholmi Gümnaasium	Tallinna linn	Harju maakond	8	3	8	munitsipaal
10	Tartu Katoliku Hariduskeskus	Tartu linn	Tartu maakond	-	3	8	erakool
11	Tallinna 21. Kool	Tallinna linn	Harju maakond	12	13	7	munitsipaal
12	Tallinna Reaalkool	Tallinna linn	Harju maakond	1	5	7	munitsipaal
13	Tallinna 32. Keskkool	Tallinna linn	Harju maakond	6	7	6	munitsipaal
14	Pirita Majandusgümnaasium	Tallinna linn	Harju maakond	2	-	6	munitsipaal
15	Saue Gümnaasium	Saue vald	Harju maakond	-	-	6	munitsipaal
16	Järveküla Kool	Rae vald	Harju maakond	2	5	5	munitsipaal
17	Kose Gümnaasium	Kose vald	Harju maakond	1	6	5	munitsipaal

⁵² Haridus- ja Teadusministeerium. (2021). Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035. Loetud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusvaldkonna_arengukava_2035_2810.pdf

	KOOLI NIMI	KOHALIK OMAVALITSUS	MAAKOND	KODUÕPPEL OLEVATE ÕPILASTE ARV VASTAVAL AASTAL			KOOLI OMANDI-VORM
				2018	2019	2020	
18	Viljandi Vaba Waldorfkool	Viljandi linn	Viljandi maakond	-	2	5	erakool
19	Tartu Raatuse Kool	Tartu linn	Tartu maakond	-	1	5	munitsipaal
20	Kuusalu Keskkool	Kuusalu vald	Harju maakond	-	-	5	munitsipaal

Koduõppe korraldust iseloomustab, et arvestatav osa koduõppe viibivatest õpilastest ei õpi enda kodukoha piirkonnas asuvas koolis. Perioodil 2018–2020 õppisid teise piirkonna koolis keskmiselt 80% erakoolide koduõppe õpilastest ja ca 11% munitsipaalkoolide koduõppe õpilastest (Joonis 1).

JOONIS 1. VANEMA SOOVIL KODUÕPPEL ÕPILASTE OSAKAAL KODUKOHA PIIRKONNA JA SELLEST ERINEVA PIIRKONNA KOOLI VALIKU JÄRGI, OSAKAAL KOGU VASTAVA AASTA VANEMA SOOVIL KODUÕPPEL OLEVATE ÕPILASTE ARVUST, PERIOOD 2018–2020

1.1. KODUÕPET REGULEERIVAD ÕIGUSAKTID

Lisaks põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele⁵³ reguleerib koduõppe korraldust haridus- ja teadusministri määrus „Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord“⁵⁴, mis täpsustab koduõppe korraldamise aluseid, tingimusi ja poolte kohustusi.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega on Eestis reguleeritud põhikooli ja gümnaasiumi õppekorralduse alused, õpilase ning õpilase vanema või eestkostja õigused ja kohustused, koolitöötajate õigused ja kohustused, kooli pidamise ja rahastamise alused ning kooli õppe- ja kasvatustegevuse üle teostatava haldusjärelvalve alused. Seadus reguleerib valla või linna ametiasutuse hallatavate asutustena tegutsevate koolide (edaspidi munitsipaalkool) ning Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatavate asutustena tegutsevate koolide (edaspidi riigikool) tegevust. Munitsipaalkooli pidaja on vald või linn, riigikooli pidaja on riik. Eraõigusliku juriidilise isiku asutusena tegutsevale koolile (edaspidi erakool) kohaldatakse põhikooli- ja gümnaasiumiseadust niivõrd, kui võrd erakooliseadus ei sätesta teisiti.⁵⁵ Erakooli pidaja on eraõiguslik juriidiline isik.

⁵³ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). Riigi Teataja, 09.06.2010, 41, 240. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018003>

⁵⁴ Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord. (2018). Riigi Teataja, 28.02.2018, 6. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/106032018001>

⁵⁵ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). Riigi Teataja, 09.06.2010, 41, 240. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018003>

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 23 kohaselt mõistetakse koduõppena väljaspool kooliruumi korraldatavat õpet. Koduõpet võib rakendada, kui vanem soovib põhiharidust omandava õpilase õppetööd iseseisvalt korraldada.⁵⁶ Koduõppe rakendamiseks on vanemal kohustuslik esitada taotlus kooli direktorile taasesitatavas vormis hiljemalt 20. augustiks või 20. detsembriks vastavalt sellele, kas koduõpet soovitakse rakendada õppeaasta esimesel või teisel poolaastal. Taotluses on kohustuslik välja tuua põhjused koduõppele jäämiseks ning esitada andmed selle isiku kohta, kes hakkab last õpetama. Otsuse taotluse rahuldamise kohta teeb kooli õppenõukogu. Koostöös kooliga koostab koduõpet korraldav isik kooli õppekavast lähtudes õpilasele individuaalse õppekava (edaspidi IÕK), kus määratakse õpetajad, kes kontrollivad vähemalt üks kord poolaastas individuaalses õppekavas sätestatud õpitulemuste omandamist.

Koduõpet vanema soovil korraldab ja rahastab ning õpitulemuste saavutamise eest vastutab vanem. Õpingute sooritamiseks ja õppekava läbimiseks vajaliku õppekirjanduse (õpikud, tööraamatud, töövihikud, töölehed jmt) peab kool pakkuma õpilasele tasuta.

Koolil on õigus vanema taotlusel rakendatav koduõpe katkestada, kui tavapärase kontrolli jooksul selgub, et õpilasel on õppekavaga määratletud tulemused suures mahus saavutamata.⁵⁷ Antud uuringu tulemuste põhjal selgunud koduõppe katkestamise peamised põhjused on käsitletud peatükis 3.

1.2. KODUÕPPE RAHASTAMINE

Hariduse kvaliteedi ja kättesaadavuse tagamiseks on vaja piisavalt rahalisi vahendeid, et õpilane saaks õppida toetavas õpikeskkonnas, et oleksid olemas õppevahendid ning et ta saaks kasutada õpetajate ja vajadusel tugispetsialistide abi. Kooli eelarvetulud moodustuvad peamiselt kohaliku omavalitsuse eelarvest, eraldistest riigieelarvest ning eraüldhariduskoolides lisaks kehtestatud õppemaksust. Kooli kulud katab koolipidaja.

Riigieelarvest antakse koolipidajatele üldhariduskoolide pidamiseks toetust. Kõikidele kohalikele omavalitsustele ja eraüldhariduskoolide pidajatele antakse riigieelarve toetusfondist õpetajate, direktorite ja õppealajuhatajate tööjõukuludeks ja täienduskoolituseks, õppekirjanduseks ja koolilõuna kulude katmiseks. Riigieelarve toetusfondist antavate rahaliste vahendite suurus arvestatakse õpilase kohta iga kohaliku omavalitsuse lõikes eraldi, võttes arvesse Vabariigi Valitsuse määruses „Riigieelarve seaduses kohaliku omavalitsuse üksustele määratud toetusfondi vahendite jaotamise ja kasutamise tingimused ja kord“ sätestatud kululiikide (nagu tööjõukulu, õppekirjandus ja koolilõuna) toetusmäärasid, kohaliku omavalitsuse haldusterritooriumil tegutsevate koolide õpilaste koguarvu ning koolide arvu ja suuruse põhjal määratud koefitsiente.⁵⁸ Lapsevanema soovil korraldatava koduõppe korral eraldatakse koolipidajatele õpetajate tööjõukuludeks 0,53-kordne toetus iga koduõppel oleva õpilase kohta. Perioodil 01.01.2020 – 31.12.2021 on õpetaja tööjõukuludeks eraldatava toetuse suurus 873,44 eurot (1648 eurot⁵⁹ x 0,53) iga koduõppel oleva õpilase kohta olenemata kooli omandivormist ja asukohast või õpilase elukohast⁶⁰. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse kohaselt ei ole munitsipaalkoolidel õigust õppemaksu küsida.⁶¹

⁵⁶ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). Riigi Teataja, 09.06.2010, 41, 240. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018003>

⁵⁷ Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord. (2018). Riigi Teataja, 28.02.2018, 6. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/106032018001>

⁵⁸ Riigieelarve seaduses kohaliku omavalitsuse üksustele määratud toetusfondi vahendite jaotamise ja kasutamise tingimused ja kord. (2015). Riigi Teataja, 06.02.2015, 16. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/109022021013>

⁵⁹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 1 lg 2 kohaselt õpetajate tööjõukulude toetuse arvutamiseks korrutatakse õpilaste arv määruse lisas 1 õppevormi ja -liigiti toodud kohaliku omavalitsuse üksuse põhise koefitsiendi ja 1648 euroga.

⁶⁰ Haridus- ja Teadusministeeriumi andmetel kehtestatakse alates 01.01.2022 õpilasepõhiseks määraks 1769 eurot aastas.

⁶¹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). Riigi Teataja, 09.06.2010, 41, 240. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018003>

Lisaks toetusfondist antavatele rahalistele vahenditele eraldab Haridus- ja Teadusministeerium erakooliseaduse § 22³ alusel erakoolidele tegevuskulude katmiseks riigieelarvest toetust (edaspidi tegevuskulutoetus). Tegevuskulutoetuse suuruse arvutamise aluseks on eraldamisele eelneval kalendriaastal eraüldhariduskoolis õppivate õpilaste arv ja selle kohaliku omavalitsuse üksuse, mille haldusterritooriumil eraüldhariduskool tegutseb, üldhariduskooli õppekoha keskmine tegevuskulu, kuid mitte rohkem kui põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 83 lõike 7 alusel Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud õppekoha tegevuskulu piirmäär ühe kuu kohta. 2021. aastal oli tegevuskulu piirmäär 94 eurot kuus (s.o 1128 eurot aastas). Haridus- ja Teadusministeeriumi andmetel anti 2021. aastal tegevuskulutoetust 23 erakoolile nendes koduõppel oleva 350 õpilase kohta kokku summas 368 381 eurot.

Uuringu käigus peetud intervjuude põhjal ilmnisid kaks peamist koduõppe rahastusega seotud kitsaskohta.

Esiteks selgus, et teatud juhtudel rakendatakse koduõpet selliselt, et õppe korraldamise ja õpitulemuste saavutamise eest jääb suurem koormus ja vastutus koolile, mitte perele. Eelkõige esinevad sellised olukorrad juhul, kui koduõpe on valitud perekondlikel põhjustel: näiteks vanema(te) pikemaajalise töölähetuse puhul. Viimase kahe aasta jooksul on COVID-19 leviku tõttu lisandunud olukorrad, kus vanemad ei soovi nakkuse kartuses last kooli saata ning on otsustanud taotleda koduõpet vanema soovil. Mõlemal kirjeldatud juhul on vanem valinud koduõppe väliste tegurite survele ega ole tegelikult seejuures valmis võtma endale vastustust koduõppe korraldamise ja õpitulemuste saavutamise eest. Vanematel on ootus, et kool pakub lapsele individuaalset õpet ega ole sisuliselt valmis õpetamise vastutust enda peale võtma.

Koolide sõnul tulevad nad üldjuhul sellistes olukordades peredele vastu ja õpetajad püüavad tegelda koduõppel lapsega individuaalselt pärast seda, kui tunniplaanijärgne õppetegevus koolis on lõppenud ning sisuliselt on sel juhul tegemist distantõppega, mitte koduõppega. Kuigi seadus ei nõua lapsevanema soovil toimuva koduõppe puhul õpetaja sellisel tasemel sekkumist, siis koolid ise peavad seda vajalikuks. Koolide seisukohast lähtudes on selle eesmärk tagada, et õpilane liiguks statsionaarses õppes olevate õpilastega samas tempos ning jälgida, et ei tekiks õpilünki. Kuna tegemist on peamiselt õpilastega, kes viibivad koduõppel lühiajaliselt ja välistel põhjustel, siis on kooli huvi, et õpilane oleks võimeline koduõppe perioodi lõppedes võimalikult kiiresti statsionaarses õppes jätkama.

Selline koduõppe rakendamise mudel ei vasta seadusandja arusaamale koduõppest, kus õppe korraldamise koormus on valdavalt vanemal. Kui kool võtab koduõppe korraldamisel suurema rolli, kui seadus eeldab, siis tekitab see koolile ja koolipidajale täiendavaid kulusid. Riigieelarve toetusfondi rahastusmudel on koostatud eeldusel, et koduõppel oleva õpilasega tegeleb õpetaja 26 tundi aastas.⁶² Tuginedes peetud intervjuudele, tegelevad õpetajad kirjeldatud olukordades koduõppel oleva õpilase individuaalse juhendamise, talle ülesannete ja õppematerjalide andmisega ning õpitulemuste regulaarse kontrollimise ja tagasiside andmisega. Õpilasega tegeletakse individuaalselt, lähtuvalt tema IÖK-st ja lapsevanematega sõlmitud kokkulepetest. Kontakt õpilase ja õpetaja vahel on määruses ettenähtust kordades tihedam, mille jaoks õpetajad peavad aega leidma tavaõppetöö välisel ajal.

„Võttes koduõppe vanemate soovil, siis riik rahastab õpetajate tööjõukulu sisuliselt 50% ulatuses. Kui mul on seal 1-2 last, siis ei ole midagi hullu. Aga meil täna on siin mitmekümne lapsega tegemist ja kui neid rahastatakse poole võrra – jah, neid pole koolipingis istumas – aga kui neil on individuaalne õppekava, siis nendega tuleb ju ikkagi tegeleda. Tegelik seis on see, et kool kannatab, õpetajate tööjõukulu osas hakkab tekkima suur miinus, mida rohkem neid lapsi tekib, kes lapsevanema soovil koduõppel on. /.../ meie praktika ütleb, et kui viia seda koduõpet läbi nii, et lünkasid ei tekiks ja ta (õpilane – toim.) oleks valmis tagasi tulema, siis õpetajal tegelikult suurt vahet ei ole, see laps vajab

⁶² Riigieelarve seaduses kohaliku omavalitsuse üksustele määratud toetusfondi vahendite jaotamise ja kasutamise tingimused ja kord. (2015). Riigi teataja, 06.02.2015, 16. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/109022021013>

samaväärselt palju tähelepanu ja tööd. Lihtsalt vahe tuleb sisse sellest, et ta ei selgita neid asju sellele lapsele tunni ajal, aga peab leidma muud ajad selleks tööks.” – munitsipaalkooli direktor

„Koroonaga on tulnud üks liik (koduõppe põhjus) veel, kus peres on immuunpuudulikud pereliikmed, või raskesti haiged ja vanemad ei julgegi last kooli saata, sest kardetakse, et koolis võib laps haigestuda. Ja see tähendab omakorda seda, et lapsevanem ootab, et kool korraldab õppe, mitte lapsevanem. /.../ Koolil on igas mõttes keeruline ära öelda, sest lapsed ju tulevad tagasi ja kui need lapsed on õpetamata, siis kool on järgmises augus. See ei muuda olukorda, vaid kui laps tuleb tagasi, tuleb ikka nendega tegeleda, et lünka tasandada. /.../ ükski õpetaja ei taha ju kahekordset lisatööd teha pärast. – munitsipaalkooli direktor

„Hea meel, et seda teemat uuritakse, kuna see teema on muutumas aina keerulisemaks nii rahastamise kui mahu poolest. See on lisakoormus õpetajatele ja mitte väike. /.../ Rääkides lastest, kes on läinud vanemaga välismaale, aga vanemad on huvitatud, et laps jätkaks kooliõpet Eestis koolis, siis see ongi suur lisakoormus. Rahastamine on niivõrd väike ja ei kata neid kulutusi ära, mis nende tegevustega tekivad. Eriti arvestades, et meil on rahvusvaheline kool ja on palju selliseid lapsi, kelle lapsevanemad viibivad lähetuses.” – munitsipaalkooli direktor

Intervjuude põhjal saab järeldada, et olukorrad, kus kool on võtnud koduõppe korraldamisel suurema rolli, kui seadus eeldab, esinevad pigem munitsipaalkoolides. Samas puudub ülevaatlik statistika, kui palju tegelikult selliseid koduõppe kaasuseid esineb. Samuti saab intervjuudest järeldada, et koduõppel õpilase juhendamisega kaasnev õpetajate töökoormus on selliste juhtumite lõikes kõikumine, sõltudes nii kooli üldisest töökorraldusest ja (aine)õpetaja valmisolekust koduõppel oleva õpilasega individuaalselt tegeleda kui ka pere ja õpilase võimekusest ise enda õppetööd korraldada.

Koolipidajate ja munitsipaalkoolidega peetud intervjuude põhjal ei planeerita koduõppe rakendamiseks eraldi õpetajate tööjõu- ega muid kulusid, koduõppel olevate õpilaste õppega seotud tulude ja kulude ning kirjeldatud juhtumitega kaasneva õpetaja töökoormuse kohta eraldi arvestust ei peeta. Tööjõukulude eelarvet vaadatakse klassi lõikes ühtse tervikuna. Intervjuude põhjal ei ole munitsipaalkoolides terviklikult kaardistatud, milline on õpetajate tegelik töö sisu, roll ja koormus koduõppele vormistatud õpilaste õppetegevuse korraldamisel.

Seega saab kokkuvõtvalt järeldada, et vanema soovil koduõppe vormi kasutatakse aina laiemalt olukordades, kus õpilane ja vanem vajavad õppetöö korraldamisel tegelikkuses kooli tuge suuremal määral, kui seadusandja seda koduõppe korral ette näinud on. Sisuliselt ei ole nende juhtumite puhul tegemist koduõppega vanema soovil.

Teise rahastusega seotud kitsaskoha tingib erakoolidele tegevuskulutoetuse eraldamine vastavalt selle kohaliku omavalitsuse üksuse, mille haldusterritooriumil erakool tegutseb, üldhariduskooli õppekoha keskmise tegevuskulu alusel. Tegevuskulude arvutuskäigu tulemusel saavad need erakoolid õppekoha kohta vähem toetust, kus keskmine munitsipaalüldhariduskooli õppekoha tegevuskulu on Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud õppekoha tegevuskulu piirmäärast madalam. Haridus- ja Teadusministeeriumi esitatud andmetel oli 2021. aastal kolmes kohalikus omavalitsuses üldhariduskooli õppekoha keskmine tegevuskulu Vabariigi Valitsuse kehtestatud piirmäärast 94 eurot kuus madalam – Tallinna linnas 71,50 eurot, Tartu linnas 72,10 eurot ja Keila linnas 92 eurot. Ülejäänud piirkondades tegutsevatele erakoolidele makstakse tegevuskulutoetust Vabariigi Valitsuse kehtestatud piirmäärast 94 eurot järgi. Seega on erinevatele erakoolide pidajatele eraldatud tegevuskulutoetuse summa erinev ja sama kõrges määras statsionaarses õppes õppiva õpilasega, kuigi vanema soovil koduõppel õppiva õpilasega on koolil kohustus tegeleda 26 tundi aastas.

Tuginedes statistikale (vt Tabel 5) võib eeldada, et mõned erakoolid on avanud koduõppe osakonnad just nendes kohalikes omavalitsustes, kus üldhariduskooli õppekoha keskmine tegevuskulu on võimalikult suur. Siinkohal on oluline rõhutada, et selline trend ei ole valdav ning teadlik kooli asukoha valik on igati kooskõlas kehtivate õigusaktidega. Haridus- ja Teadusministeeriumi tegevuskulutoetuste andmete põhjal on õppekoha keskmine tegevuskulu madalam suurtes maakonnakeskustes ja kõrgem väiksemates Lõuna- ja Kagu-Eesti asulates. Kuivõrd koduõppe ei toimu kooli ruumides, siis on võimalik koduõppel olevad

õpilased võtta just nendes kohalikes omavalitsustes asuvate erakoolide õpilaste nimekirja, kus õppekoha keskmine tegevuskulu on kõrgem, olenemata sellest kus koduõppel õpilane tegelikult elab. Samuti on tegevuskulud (nt kooliruumide kütte-, elektri-, remondikulud jms) koduõppel oleva õpilase kohta realselt märkimisväärselt madalamad võrreldes statsionaarses õppes oleva õpilase kohta, kuna koduõpe ei toimu kooli ruumides. Seega võib arvata, et erakooli tegevuskohast sõltuv tegevuskulutoetuse suurus võib tekitada erakoolide pidajate vahel ebavõrdust.

Antud uuringu käigus ei kinnitanud intervjueeritud koolipidajad, koolide esindajad ega lapsevanemad kirjeldatud hüpoteesi erakoolide tegevuskulutoetuse määramise ja koduõppel olevate õpilaste seose kohta ning ei toonud välja võimalikku rahastamisest tulenevat ebavõrdust koolide vahel. Intervjueeritud lapsevanemad ja erakoolide esindajad leidsid, et koduõppel olevate laste koondumine konkreetsetesse koolidesse võimaldab välja arendada peredele vajaliku tugisüsteemi: nt palgata koduõppekoordinaatori, luua juhised ja abimaterjalid lapsevanemale ning pakkuda peredele ühisüritusi. Erakoolides toetab koduõppel õppivaid õpilasi eraldi täiskohaga töötav koduõppekoordinaator, kes on tugisüsteemi rollis ja aitab õppetegevusega järjel püsida. Lapsevanemad hindavad kooli valikul koduõppe perede kogukonna olemasolu. Erakoolide esindajate sõnul on koduõppe võimaldamine nende jaoks põhimõtteline otsus, et pakkuda õpilase vajadustest lähtuvalt paindlikumat õppekorraldust. Seega saab uuringu tulemusel järeldada, et kuigi tegevuskulutoetuse arvestuse põhimõtted on kohalike omavalitsuste lõikes erinevad, siis erakoolid ja lapsevanemad selles probleemi ei näe. Kooli valikul ja koduõppe pakkumisel on peamised põhjused siiski õpilasest lähtuvad kaalutlused, mida on lähemalt analüüsitud aruande peatükis 2.

Lisaks kirjeldatud kahele koduõppe rahastusega seotud aspektile tõid üksikud munitsipaal- ja erakoolide esindajad ning lapsevanemad välja vajaduse pakkuda just sotsiaalsete probleemide tõttu koduõppel olevatele lastele kooli lisatuge: näiteks psühholoogide abi. Üksikud lapsevanemad leidsid, et juhul, kui laps riiklikusse koolisüsteemi ei sobitu, võiks õppe paremaks korraldamiseks rahalist toetust maksta otse vanematele (nt koduõppe tingimuste parandamiseks, arvuti ostuks, õppe eesmärgil muuseumi vms külastuseks jne).

„Ma arvan, et jätkuvalt peaks olema rahastus erinev sõltuvalt koduõppe versioonist. Kui on päästerõngas, oleks vaja tõesti pere toetada, kuna laps vajab psühholoogi tuge või mingi õppeaine toetamist ja eraõpetaja palkamist, mida ei jaksaks teha.“ – lapsevanem, kes korraldab koduõpet tervislikel põhjustel

1.3. KODUÕPPE RAKENDAMISE PRAKTIKAD

Koduõppe korraldus sõltub koolis praktiseeritavast õppekorraldusest, koolipidaja poolt koolile tagatud eelarvest, samuti lapsevanema valikutest ning lapse vajadustest. Nii koolide esindajate kui lapsevanematega peetud intervjuude analüüsi tulemusel saab uuritud **koolid jagada koduõppe korralduse praktika alusel kahte kategooriasse.**

Esimesse gruppi kuuluvates koolides korraldatakse koduõpet **struktureerimata vormis**, kus põhiline vastutus koduõppe korralduse ning rakendamise eest on lapsevanemal (nagu ka määrus ette näeb). Sellistes koolides on õpilased koduõppele määratud üldjuhul **hariduslikel põhjustel** (loe lähemalt peatükist 2.1), kuid esineb ka **perekondlikel põhjustel** (loe lähemalt peatükist 2.2) või koolis esinenud **sotsiaalsete probleemide** tõttu (loe lähemalt peatükist 2.3) koduõppe valimist.

Teise gruppi kuuluvad koolid rakendavad koduõpet valdavalt **struktureeritud viisil**, mis sarnaneb olemuselt enam distants- või e-õppele ning kus kool võtab koduõppe korraldamise eest suurema vastutuse. Nendes koolides on valitud koduõppe valdavalt **perekondlikel põhjustel** (loe lähemalt peatükist 2.2) näiteks juhul, kui vanematel on liikuv töö või on põhjuseks 2020. a kevadest alanud COVID-19 tingitud epidemioloogiline olukord.

1.3.1. STRUKTUREERIMATA KODUÕPE

Uuringusse kaasati kuus kooli, kus praktiseeritakse valdavalt struktureerimata koduõpet. Neist nelja puhul intervjueriti nii koolide esindajaid kui ka lapsevanemaid:

- Rakvere Waldorfkool;
- Põlva Jakobi Kool (Tartu Luterliku Peetri Kooli filiaal);
- Püha Johannese Kool;
- Leiutajate Külakool.

Lisaks eelnimetatud koolidele olid lapsevanematega peetud intervjuude kaudu esindatud veel kaks kooli (nende puhul koolide esindajaid ei intervjueritud):

- Gaia Kool;
- Räpina Ühisgümnaasium

Enamik nendest koolidest on erakoolid (vaid Räpina Ühisgümnaasium on munitsipaalkool). Tihti on lapsevanemad need koolid spetsiaalselt koduõppeks välja valinud, mille tõttu moodustavad seal koduõppel olevatest õpilastest suure osa sellised õpilased, kes ei ela samas omavalitsuses, kus kool tegutseb.

Nimetatud koolid on koduõppe-teemalises kommunikatsioonis teiste koolidega võrreldes nähtavamad ning avatumad. Nende kodulehele on loodud eraldi rubriik, kus lapsevanematel on võimalik leida infot selle kohta, kuidas koduõppe korraldamine koolis toimub, millised on koduõppele määramise tingimused ning kuidas toimub koduõppele määramise ja õppekorralduse protsess. Lisaks on neil enamasti selgelt välja toodud, kas ja millises mahus rakendab kool koduõppel õppivatele õpilastele õppemaksu.

Antud koolidel on koduõppe korraldamiseks välja töötatud oma süsteem või isegi avatud eraldi osakond. Kõigis nimetatud koolides on töötajate koosseisus koduõppekoordinaator (ühe kooli puhul mitu), kes on pühendunud spetsiaalselt koduõppe rakendamisele.

TAOTLUSPROTSESS

Taotlusprotsessist objektiivse ülevaate saamiseks analüüsiti nii koolide kodulehtedel leiduvat infot kui ka koolide esindajate ja lapsevanemate intervjuude tulemusi. Enamjaolt on koduõppe taotlemise protsessi esimeseks sammuks lapsevanema avaldus koolile õpilase koduõppele määramiseks. Juhul kui tegemist on teisest koolist üle tuleva õpilasega, on vaja esitada taotlus nii kooli sisseastumiseks kui koduõppe rakendamiseks. Kooli esindaja (valdavalt koduõppe koordinaator) töötab avaldused läbi ning kutsub lapsevanemad vestlusele. Vestluse eesmärk on hinnata, kas lapsevanem ja pere on koduõppe korraldamiseks suutelised või mitte. Vestlusel osaleb üldjuhul ka õpilane.

Erakoolide esindajad peavad vestlust taotlusprotsessi kõige olulisemaks osaks, seda eriti siis, kui koduõpet taotleva vanema puhul on tegemist kooli jaoks uue perega (kui koduõpet taotletakse nt kohe esimesse klassi astumisel või tuleb õpilane teisest koolist üle). Vestluse käigus saab koordinaator perega paremini tuttavaks ning selgitab selle käigus välja, kas tema hinnangul on antud pere suuteline koduõpet korraldama. Muuhulgas tehakse vestluse käigus selgeks, kas lapsevanem on aru saanud koduõppega seonduvatest kohustustest ning kas tal on olemas oma nägemus ja plaan selle korraldamiseks. Vestlus kestab mitu tundi ning selle jooksul küsivad kooli esindajad põhjalikke küsimusi, mille käigus selguvad nii kooli esindajate kui ka lapsevanema ootused võimalikule koostööle.

„Kui õpilane tuleb oma koolist, siis õpetajad teavad teda ja oskavad last ja pere kommenteerida, siis tehakse otsus kuulates oma kooli õpetajaid. Kui laps tuleb väljastpoolt kooli, siis pere ja laps ei tule õppenõukogusse end tutvustama, vaid õppenõukogu otsus toetub koordinaatorile, kes on perega isiklikult kohtunud. Sel juhul tuleb lihtsalt koordinaatorit usaldada, kes perega töötab.“ – erakooli esindaja

Juhul kui kool leiab, et pere ei ole suuteline koduõpet korraldama või pole koduõppe korraldamisega kaasnevast vastutusest aru saanud, siis avaldust ei rahuldata. Koordinaator selgitab lapsevanemale kooli hinnangu põhjuseid ja proovib nõustada lapsevanemat edasistes sammudes, olenevalt sellest, millistel põhjustel lapsevanem üldse koduõpet taotleb. Koduõppe koordinaatorid tõid välja, et tihti on

lapsevanemad need, kes vestluse käigus mõistavad, et koduõpe ei ole siiski neile sobilik või neil puuduvad võimalused selle korraldamiseks. Juhul kui koordinaator leiab, et pere on suuteline koduõpet korraldama, võetakse avaldus õppenõukogus arutamiseks. Positiivse otsuse tulemusel jätkatakse IÕK koostamisega.

„Kui nad tulevad väljast poolt kooli, siis eraldi põhjalik dokument ja avaldus mulle ja siis vestlus. Sagedamini on nii, et võetakse minuga kõigepealt ühendust, siis teeme intervjuu ja siis tehakse avaldus. /.../ Me oleme päris mitu korda ka ära öelnud, et pere ei sobi või sobiks paremini teise kooli. Tartu Peetri kooli oleme nt saatnud, kui nad tahaks juhendamist rohkem, mida meie ei paku. Või siis on pere, kes ei kujuta ette, kuidas seda tegema peaks ja on aru saada, et nad pole pädevad... see tuleb vestlusest välja.“ – erakooli esindaja

„Võetakse kooliga ühendust. Siis perevestlus kuskil kaks tundi. Mõni on teinud ka avalduse juba valmis, aga perevestluse käigus selgub, kas võtame nad või ei võta. Oluline meie jaoks saada aru, kas pere on võimeline seda tegema või mitte ja ka pere saab siis aru, et kas see on see, mida nad vajavad. Viimasel ajal distantsõppe käigus on nagu valearusaamad tekkinud, et arvatakse, et koduõpe on justkui distantsõpe, mida kool korraldab.“ – erakooli esindaja

Kooli ja vanema vahel määratakse kokkulepped ja õpieesmärgid õpilase IÕK-s. IÕK aitab nii lapsevanemal kui koolil jälgida õpilase plaanipäraselt arengut. Kõik intervjueeritud koolid kinnitasid, et IÕK koostamine on lapsevanema vastutus, kuid lapsevanematel on võimalik saada kooli tuge, nt konsultatsioonide või erinevate juhendite näol. Näiteks Põlva Jakobi Koolil on välja töötatud eraldi eeltäidetud vorm, mida vanem vastavalt soovile kohendada saab. Selle kasutamine ei ole kohustuslik, kuid on nii koordinaatorite kui lapsevanemate sõnul suureks abiks, eriti juhul, kui tegemist on lapsevanema esimese koduõppe korraldamise kogemusega. Lapsevanemate sõnul on koolipoolne tugi IÕK kokkupanekul teretulnud, kuna selle koostamine on ajamahukas protsess, eriti selle esmakordsel koostamisel.

„See individuaalne õppekava on ikkagi A ja O.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Esimesel aastal panime õppekava ise kokku, aga nüüd /.../ pakutakse juba nende (Põlva Jakobi Kool – toim) poolt õppekava, mida saad ise vastavalt vajadusele kohendada, aga annavad malli ette. See võtab koormust vähemaks, sest kui alustasime kooli õppekava läbitöötamist, 500 lehte, pane ise kokku... nägin kurja vaeva, ise kokkupanemine on ebaproportsionaalselt suur koormus.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

KODUÕPPE REGULEERIMINE JA KORRALDUS

Koduõppe reguleerimisel ja korraldamisel lähtutakse peamiselt koduõppe määrusest. Mõni kool on lisaks koostanud ka kooli enda koduõppe korra, mille detailsus sõltub koolist. Antud koolide esindajad toovad välja, et eraldi dokumentatsioon reguleerib mõnda teatud nüanssi, mida määrus ei puuduta ja see teeb kogu protsessi veidi lihtsamaks ka kooli jaoks. Näiteks on ühel koolil täpsustatud koduõppest tavaõppele naasmise protsess ja tingimused. Liigselt täiendavate regulatsioonidega koduõpet siiski piirata ei soovita, sest pered ning nende vajadused on erinevad ja seega soovitakse jätta ruumi individuaalseks lähenemiseks. Sellest tulenevalt lähtutakse koduõppe reguleerimisel peamiselt õpilase IÕK-s sätestatust. Mõnel puhul on IÕK ka leping lapsevanema ja kooli vahel, teistes sõlmitakse lisaks IÕK-le ka eraldi leping, mis annab koolile õiguse vajadusel koduõpet katkestada. Lapsevanemate abistamiseks on kahel koolil välja töötatud IÕK koostamise juhend, mida saab lapsevanem näidiseks võtta ning enda vajaduse järgi kohendada.

„Meil on määrusest, midagi endal ka olemas, aga pilt on kirju ja ühte dokumenti raske panna, pole liiga palju peresid ka, et peaks eraldi dokumendiga reguleerima.“ – erakooli esindaja

„Meil on detailne õppekord, see lähtub riiklikust määrusest, aga on ka omad sellised kindlad reeglid ja korrad, et kuidas näiteks tavaõppele tagasi saab“ – erakooli esindaja

„Lisaks – meil on leping iga koduõppe vanemaga, kus on ka kirjas, et koolil on õigus poole aasta pärast koduõpet katkestada, kui me näeme, et see ei ole täidetud või jõukohane“ – erakooli esindaja

Õppe korraldamise ja rakendamise vastutus on selgelt jäetud lapsevanemale. Kooli ootused ning lapsevanema kohustused arutatakse läbi ja pannakse eelnevalt paika juba koduõppele määramise vestluse käigus. Lapsevanematelt oodatakse initsiatiivi ning aktiivsust, mida üldjuhul pered ka üles näitavad. Koduõppe koordinaator on lapsevanemate jaoks kergelt kättesaadav ja vajadusel ollakse peredele toeks, kuid põhiline roll õpilase õppeprotsessi korraldamisel on lapsevanema kanda.

„Me võime oma kogemuse põhjal öelda, et see vanem, kes koduõppe valib, on nagoonii juba ekstra huvitatud oma lapse haridusest. Ta ei jäta ennast üksinda, vaid tal on teada, kelle juurde vajadusel pöörduda ja seda nad üldjuhul teevad ka. See mentorlus on väga oluline. Ka vanem peab teadma, et ta ei ole selles protsessis üksi.“ – erakooli esindaja

Kooli vastutus on pakkuda lapsevanemale kooli poolt ettenähtud õppematerjale ning kontrollida õpilase arengut igal poolaastal toimuva hindamise käigus.

HINDAMINE

Õpilaste arengut hinnatakse valdavalt kaks korda aastas. Uuritud koolide praktikas kohtub selleks kooli koduõppe koordinaator õpilase ning tema vanemaga üldjuhul näost näkku. COVID-19 leviku tõttu on viimastel aastatel tehtud üksikuid erandeid ja vestlus on korraldatud virtuaalselt. Paaritunnise vestluse käigus tutvustab õpilane poolaasta jooksul läbitud materjali ja tehtud töid peamiselt õpimapi alusel, kuhu on kogutud olulisemad töölehed jm kirjalikult koostatud tööd. Koordinaator kontrollib IÕK-s seatud eesmärkide ja teadmiste omandamist läbi vestluse kvalitatiivsel teel. Ühiselt arutatakse läbi hinded, mida on vanem poolaasta jooksul oma lapsele IÕK-s seatud eesmärkide saavutamisel andnud. Hindamine on üldjuhul kirjeldav, kuid vanem võib soovi korral anda ka numbrilisi hindeid. Numbriline hindamine on enam levinud vanemates kooliastmetes. Õpilaste kirjalikku testimist üldjuhul ei toimu, pigem hinnatakse õpilase arengut temaga vestledes. Standardiseeritud lähenemisi ei ole ja hindamisele lähenetakse iga õpilase puhul individuaalselt.

„Kaks korda aastas toimuvad meil kahetunnised perevestlused, kuhu laps võtab kaasa mis ta teinud on. Aga meil pole ühtset lahendust välja mõeldud, vaid on pigem individuaalsem /.../ Meil on kaks korda aastas ka tunnistused, aga need on kirjeldavad, alles 9. klassis tulevad numbrilised hinded. /.../ Eesmärgid tulevad meie kooli õppekavast. Nt mida on kooli õppekava järgi 5. klassi lõpuks vaja teha vaja ja vastavalt sellele ka kontrollime.“ – erakooli esindaja

Kuigi ametlik hindamine toimub valdavalt kaks korda aastas, töid koolijuhid välja, et tegelikult ollakse peredega tihedamas kontaktis. Seda nii selleks, et olla veendunud õpilase arengus kui ka vajadusel pakkuda vanematele lisatuge või suunamist õppe korraldamisel.

„Poolaasta poole peal on ka tähtis kohtumine, kus ma suhtlen vanematega ja tahan juba näha midagi. See tähendab nt sissekanded töökavadesse, mida nad on teinud ja teine pool on õpimapp, et kõik see, mida tehakse ja mida sel poolaastal edastada tahetakse, see peab kogunema õpimappi.“ – erakooli esindaja

„Vanem on õpetaja rollis, kuid ka mina olen õpetaja rollis /.../ ja aeg ajalt, tavaliselt kahe nädala tagant, saadan õpilasele individuaalseid ülesandeid, kus neil koguneb pakett asju, mida saame üle vaadata ja rääkida, et kuidas on läinud. Ma olen üsna seotud sellega, kuidas see käib. Osad vanemad on väga tänulikud, osadel on raskusi, sellega suundume sinna, et kõigiga see töötaks.“ – erakooli esindaja

Põlva Jakobi Koolis pakutakse täiendavalt **juhendatud koduõppe** teenust⁶³, kus kool pakub lapsevanematele koduõppes täiendavat tuge. Juhendatud koduõppeks on välja töötatud riiklikul õppekaval põhinev õppeprogramm, mis sisaldab erinevaid riikliku õppekava nõudeid täitvaid lõimitud ülesandeid. Juhendaja ülesanne on sealjuures lahti selgitada, kuidas need täidavad riikliku õppekava õpieesmärke ning saavutavad üldpädevusi, mis abistab lapsevanemaid individuaalse õppekava täitmisel. Juhendaja pakub muuhulgas lapsevanematele lisanõustamist ning annab kätte konkreetsed juhised ja materjalid, millest

⁶³ [Kadi Künnapuu koduleht.](#)

õpilased igapäevaseks õppetöös lähtuda võiksid. Kord nädalas toimuvad õpilastele mõeldud veebitunnid, kus juhendaja aitab õppijatel koostööd teha. Muuhulgas on õpilastel võimalik kasutada õppe eesmärgil veebikeskkondi (nt Seesaw⁶⁴). Selline lähenemine on mõeldud eeskätt peredele, kes soovivad oma lapse koduõppele võtta, kuid pole veel päris kindlad, kas nad on võimelised seda korraldama. Põlva Jakobi Kooli koduõppekoordinaatorite sõnul on teenuse eesmärk pakkuda lapsevanematele võimalust koduõpet rakendada täiendava kindlustundega, et õpilane ei jää oma arengus maha ning püsib samal tasemel, mis tavaõppes olevad õpilased.

„Neljanda klassi lõpetas augustikuus neljade-viitega, aga see oli päris keeruline ise 100% talle kõik selgeks õpetada, kuna mul endal pole õpetaja kogemust. Sellest aastast võtsime juhendatud koduõppe, mis on erinevates keskkondades. Kool on ka moodustanud iseseiva õppekava, mida me seal oleme ka ise täiendanud ja jälgime ka, et kõik tehtud saaks. Kool saadab iga esmaspäeva hommik erinevatesse keskkondadesse nädala ülesanded üles. Tal oli ka kooli poolt kaks tundi nädalas. Esmaspäeval ja neljapäeval selliseid tunniajased läbi Zoom'i koosolemised koos teiste õpilastega, aga kogu ainekava oli ikkagi endal vaja koos lapsega läbi teha.“ – juhendatud koduõpet rakendav lapsevanem

Üldjuhul ei ole struktureerimata koduõppe korraldamisel eraldi õppemaksu kehtestatud, kuna õppetöoga tegeleb vanem väljaspool kooli. Struktureerimata koduõpet rakendavatest koolidest on kehtestatud õppemaks koduõppel olevatele õpilasele vaid ühes koolis, kusjuures õppemaksu summa on väiksem võrreldes tavaõppes olevate õpilaste õppemaksuga. Samuti on kehtestatud õppemaks juhendatud koduõppe teenuse kasutamisel Põlva Jakobi Koolis kooli tihedamast õppeprotsessi sekkumisest tulenevate lisategevuste kulude katmiseks.

1.3.2. STRUKTUREERITUD KODUÕPE

Teine levinum koduõppe praktika, mida Eesti koolides järgitakse, on struktureeritud koduõpe. Samas tuleb välja tuua, et tihti sarnaneb selline õppe korraldamise viis Eesti koolides enam distants- või e-õppele. Valimisse kuulunud koolid, kus sellist koduõpet on praktiseeritud ning mille puhul intervjueriti nii koolide esindajaid kui ka lapsevanemaid, on järgmised:

- Tartu Katoliku Hariduskeskus;
- Jakob Westholmi Gümnaasium;
- Kadrioru Saksa Gümnaasium;
- Lasnamäe Gümnaasium;
- Tallinna Inglise Kolledž;
- Tallinna 21. kool.

Lisaks eelnimetatud koolidele olid esindatud läbi lapsevanematega peetud intervjuude veel järgnevad koolid (antud juhul ei ole koolide esindajaid intervjueritud):

- Tallinna Ühisgümnaasium;
- Tallinna 32. Kool;
- Tallinna Reaalkool;
- Gustav Adolphi Gümnaasium;
- Hargla Kool;
- Kuusalu Keskkool;
- Järveküla Kool.

Nimetatud koolid on valdavalt munitsipaalkoolid, kuid esindatud on ka üks erakool. Nimetatud koolide kogemused ning koduõppel olevate õpilaste hulk on erinevad. Sealjuures esineb näiteks koole, mille nimekirjas oli 2020. aasta seisuga üle 50 koduõppel oleva õpilase, kuid valimis oli ka koole, mille nimekirjas ei olnud 2020. aasta seisuga koduõppel mitte ühtegi õpilast.

⁶⁴ [Seesaw koduleht.](#)

Kuna nendes koolides on koduõppe kasuks otsustatud peamiselt välistel põhjustel, siis ei ole nimetatud koolide puhul tegemist spetsiaalselt koduõppeks valitud koolidega. Koduõpet rakendatakse antud juhtudel peamiselt ajutise lahendusena, mis tuleneb õpilase vajadusest koolist ettenähtud ajaks eemal olla, et hiljem sinna vajaduse möödudes naasta. Seetõttu on koduõppele otsustatud jääda valdavalt lapse kodukoha koolis. Üheks enim esinenud põhjuseks antud praktika puhul on vanemate liikuv töö (eeskätt välislähetusel viibivad pered), kes soovivad, et laps saaks õppida Eesti haridussüsteemis. Viimase kahe aasta jooksul on lisandunud ka neid peresid, kes on lapse koduõppele otsustanud jätta epidemioloogilise olukorra tõttu.

TAOTLUSPROTSESS

Taotlusprotsessist parema ülevaate saamiseks analüüsiti koolide kodulehtedel leiduvat infot ja intervjuude tulemusi nii koolide esindajate kui ka lapsevanematega. Koolide esindajatega peetud intervjuudest tulnud sisendi põhjal toimub taotlusprotsess neis koolides üsna sarnaselt.

Antud koolide kodulehtedel koduõppe kohta eraldi rubriiki loodud ei ole, kuid nelja kooli puhul on kodulehelt leitav õpilase koduõppele määramise avalduse blankett, mis tuleb lapsevanemal koduõppele määramiseks koolile esitada. Avalduste läbitöötamisel proovib kool mõista, millised on põhjused õpilase koduõppele määramise soovi taga ning hinnata, kas koolil on võimalik sellest lähtuvalt õpilasele pakkuda hoopis muid lahendusi. Kui tegemist on välislähetuse või välisriigis viibimise tõttu soovitud koduõppega, siis on vajadus üsna selge ning alternatiiv puudub.

Kui avaldus on esitatud, töötab selle läbi õppenõukogu, mille ülesanne on otsustada, kas avaldus rahuldada või mitte. Lõplikult kinnitab õppenõukogu otsuse avalduse vastuvõtmise või tagasilükkamise kohta kooli direktor. Koolide esindajatega peetud intervjuudest selgus, et seni pole nimetatud koolidest õppenõukogu veel kordagi koduõppe rakendamise keeldunud, kuna nende hinnangul puuduvad kehtivates õigusaktides piisavalt selged kriteeriumid, mille alusel kool õpilase koduõppele määramisest keelduda võiks. Seetõttu kardavad koolid, et kui lapsevanem otsuse vaidlustab, ei suudeta keeldumist piisavalt põhjendada.

„Määrus küll lubab koduõppe lahenduse mitterahuldamast, aga kui hakkame vaatame neid põhjuseid, millistel põhjustel seda teha saab, siis ainus on praktiliselt see, et kui kooli hinnangul pole õpilane võimeline kodus õppima või siis kui vanemate poolt väljapakutud koduõppe läbiviija pole kvalifitseeritud või ei suuda seda teha. See tähendab seda, et need näitajad on väga kergesti vaidlustatavad. Kool on siin kahvliis“ – munitsipaalkooli direktor

„Meil pole alust ju keelduda – ma pean siis seda väga täpselt põhjendama. /.../ Alust on mul siis keelduda, kui ma näen, et see ei toimi, asjad pole tehtud, laps on juhendamata. Me ei saa koolina ka kontrollida – nad võivad sinna avaldusse panna kirja õpetajana ükskõik keda /.../ Alguses meil alust keelduda ei ole...“ – munitsipaalkooli direktor

Positiivse otsuse korral toimub järgmise etapina kooli esindajate sõnul lapsevanema ja kooli esindaja vaheline vestlus, kus kõigepealt selgitatakse lapsevanemale koduõppega kaasnevaid õigusi ja kohustusi. Intervjuudest kooli esindajatega selgus, et paljud nt epidemioloogilise olukorra tõttu koduõppele jääda soovivad vanemad loobusid selle tulemusel oma avaldusest. Vestluse käigus pannakse paika edasised omavahelised kokkulepped kooli ja lapsevanema vahel, sh õpilase IÕK koostamise, hindamise aluste ja tiheduse ning edasise suhtluse osas.

Intervjuudes lapsevanematega läksid koduõppele määramise taotlusprotsessi kirjeldused koolide esindajate sihtrühma omast mõnevõrra lahku. Näiteks selgus, et mitmetel juhtudel lapsevanema ning kooli esindaja vahel eraldi vestlust pärast avalduse esitamist siiski ei toimunud, edasine suhtlus toimus pigem jooksvalt.

„Vestlust kooliga ei toimunud. Meil on nii väike kool, et kõik õpetajad ja kõik teavad üksteist nagu ja nimepidi. /.../ Klassijuhatajaga lihtsalt suhtlesime, kuna eelmine aasta nad olid ka (lapsed koduõppel – toim.), siis kuidagi töö käigus kujunes välja lihtsalt. Nii kui mingi töö oli, saatsime pildi ja õpetaja saigi ära hinnata, nagu teistel. Ja kuna mõlemale poolele see sobis, siis nii oligi. – struktureeritud koduõppe lapsevanem

Samuti selgus, et nii välislähetuse tõttu kui epidemioloogilistel juhtudel koduõpet taotlevatelt peredelt ei ole koolid alati IÕK koostamist nõudnud ja see on koostatud vaid üksikutel juhtudel. Epidemioloogilistel põhjustel ei nähta sellel üldjuhul vajadust, kuna õpilane jälgib valdavalt statsionaarse õppe õppeprogrammi. Samuti ei nõutud IÕK koostamist mõnel juhul, kui taotlejaks oli pedagoogiharidusega lapsevanem või kui plaanis oli õpet statsionaarse õppega paralleelselt korraldada.

(IÕK koostamise teemal – toim) „Seda meil ei koostatud, jah, kuna meil käis kõik klassiõppe järgi.“

(IÕK koostamise teemal – toim) „IÕK-d meil ei olnud. Me vaatasime e-koolis jällegi peamiselt, et matemaatika töövihik ette ja läbisime nii järjest kõik teemad.“ – välislähetuse lapsevanem

„Asjaajamine oli pisut keeruline, sest tundus et neil pole kogemusi sellega, kui lapsed välismaale õppima lähevad ja tagasi tulevad. Avalduse tegime ka alguses, aga see leping /.../, selle sõlmisime alles teise aasta keskel või talvel. /.../ Kuna nad täpselt ei teadnud vist, et mis dokumente täpselt vaja on. Seal oli kirjas, et mis teadmisi nad lõpuks kontrollivad. Aga kuna meil oli suuline kokkulepe juba olemas, et mida peaks harjutama, ei olnud seal üllatusi. Põhiliselt eesti keel ja matemaatika, millega tegelesime.– välislähetuse lapsevanem

Seega saab lapsevanemate intervjuude tulemuste alusel struktureeritud koduõppe praktikast välja lugeda, et lähtuvalt õppekorralduse vormist sõlmiti lapsevanemate ja kooli vahel pigem jooksivad, suulised kokkulepped.

KODUÕPPE REGULEERIMINE, KORRALDUS JA HINDAMINE

Nagu eelnevalt mainitud, siis struktureeritud koduõppe vormi praktiseeritakse valdavalt perekondlikel põhjustel koduõppele jäänud õpilaste hulgas. Valdava osa neist moodustavad välislähetuse tõttu või epidemioloogilistel põhjustel koduõppele jäänud õpilased. Kuna nende kahe sihtrühma vajadused on aga erinevad, siis on ka õppe praktika mõnevõrra erinev.

- **Välislähetuse tõttu eritingimustel toimuv koduõpe**

Koduõpet reguleeriva määruse kohaselt pole lapsel, kes viibib koos avaliku teenistuse seaduse alusel pikaajalises välislähetuses teenistujaga välismaal, kohustust korraga kahes koolis õppida⁶⁵. Sellest lähtuvalt võimaldab koduõppe määrus välisteenistujate lastele korraldada koduõpet soodsamatel tingimustel, koostades IÕK vaid nendes ainetes, mida õpilase viibimiskohas olevas koolis ei läbita. Intervjuudest lapsevanematega selgus, et mitte kõik lapsevanemad ei olnud antud tingimusest teadlikud ning seda ei tutvustanud neile ka kool, mis võis samuti tulla kooli vähesest kogemusest ning teadlikkusest antud valdkonnas.

„Mina ei teadnud seda, et dupleerimist ei lubata. Mulle tundub, et ka õpetaja ei teadnud seda.“ – välislähetuse lapsevanem

Õppetöö korraldamise ning hindamise aluseks on kooli esindajate sõnul üldjuhul õpilase IÕK, mis tuleb koostada, võttes arvesse kodukooli õppekava. See tähendab, et IÕK koostamisel ja täitmisel tuleb õpilasel katta kõik need ained või pädevused, mida välislähetuse sihtriigi kooliprogrammis ei kaeta. Koolide esindajad tõid siinkohal välja, et üldjuhul palutakse õpilaste ülekoormuse vältimiseks neil peamiselt jälgida vaid eesti keele õpieesmärkide täitmist. Praktikad on siiski erinevad ning need olenevad nii koolide nõudmistest kui lapsevanemate enda nägemusest. Näiteks juhtum, kus õpilane täitis paralleelselt mõlemat kooliprogrammi (vanema enda soovil, et tagada õpilase areng Eestis oleva klassiga samas tempos).

Õpilaste arengu hindamise aluseks on välisriigi koolist saadud õppetulemused ning koduõppe IÕK täitmise maht. Välislähetuse tõttu eritingimustel korraldatava koduõppe puhul ei ole koolil kohustust õpilase

⁶⁵ Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord. (2018). Riigi Teataja, 28.02.2018, 6. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/106032018001>.

arengut kaks korda aastas kontrollida. Õpilastel on lubatud välismaa üldhariduskoolist omandatud õppeained ning õpitulemused aasta lõpus üle kanda ning see ei sõltu välisriigi õppimise põhjusest.⁶⁶

IÕK koostamise ning hinnete ülekandmise osas nentisid koolide esindajad, et praktikas kattuvad õppekavad välismaa koolidega hästi, kuid tulemusi kontrollitakse siiski igal aastal ja sõltuvalt õppeainest, kuna ainete sisu ning koolide õpetamise tulemuslikkus on riigiti erinev. Kõige olulisem on koolide esindajate sõnul eesti keele õpe, mis välismaa koolis võib unarusse jääda. Seetõttu pööratakse eesti keele oskuste ja õpieesmärkide saavutamisele nii IÕK koostamisel kui ka hilisemal teadmiste kontrollimisel teiste ainetega võrreldes rohkem tähelepanu.

Valimisse sattus ka mitmeid lapsevanemaid, kellelt välislähetusel eraldi IÕK koostamist ei nõutud. Kokkulepped sõlmitakse jooksvalt, võttes arvesse nii kooli nõudmisi kui ka lapsevanema võimalusi. Samuti olid hindamise osas vanematel siin väga erinevad kogemused. Ühel juhul ei toimunud näiteks üldse õpilase eraldi hindamist ning piisas vaid välisriigi koolis omandatud tunnistusest, teised koolid teevad hindamisi jällegi tihemini kui kaks korda aastas.

„Välismaalastega (intervjueeritav mõtleb välislähetuse tõttu koduõppel viibivaid õpilasi – toim.) enamjaolt üks kord aastas, kuna nad ei kipu vahepeal tulema Eestisse. Me ei saa nõuda, et nad tuleksid. Võime nõuda, aga nad ei tule ka. See on läbirääkimiste küsimus.“ – munitsipaalkooli esindaja

„Minu poeg, kellel on IÕK [---] koolis peab umbes paar-neli korda esitama mingi suurema kontrolltöö oma klassijuhatajale, saadetakse meilile ja laps teeb ära ja siis ma skännin vastused ja saadan. Tütrel [---] IÕK puudub ja õpetajad ei küsi midagi. Aasta lõpus viiakse üle järgmisesse klassi. Esimesel aastal püüdsin küll vahekontrolltöid kätte saada ja anda talle, et hinnata, et kas ta sammu peab teistega, aga ei saanud koolilt midagi sellist. Õeldi, et on nii tubli laps ja usaldavad. Me ei esitanud midagi koolile, ei nõutud ka. – välislähetuse lapsevanem

Lapsevanemate eelistused on siinkohal erinevad. Mitmed lapsevanemad kurtsid, et tundsid ennast unarusse jäetuna, kuna kontakt kooliga kadus ning suhtlus oli praktiliselt olematu. Ometi ootasid nad koolilt oluliselt rohkem informatsiooni ja tuge. Mõnele lapsevanemale jällegi sobis see hästi, kuna see tähendas kooli poole pealt vähem nõudmisi ning võimaldas neil paindlikult omas tempos õpet korraldada.

„Praegu aktiivne pool olen mina, kes kirjutab aineõpetajatele. Õppeaasta alguses kirjutasin õppejuhtidele, /.../ et kokku leppida, mida meilt oodatakse, kuidas vastame ja millal. Olen aus, pidin tagasisidet ootama kuu aega ikka, oktoobri alguses sain alles kirjad tagasi. Veider minu jaoks, sest lapsed peavad ju õppima samal ajal. Pean meelde tuletama, et olen olemas. Meie kool kasutab seda Opiqu süsteemi, et sinna laadida üles töid, pead ekstra paluma, et tehke meile ka see süsteem lahti. Mina olen nagu see survestaja osapool. /.../ Ma saan samas aru, neil on koolis ka veel teised lapsed, kellega tegelema peab. Mina veel lisaks kirjutan ja uurin, ma lisan koormust. Natuke olen nagu selline, et olen kaugel ja tõukan tagant, palun pöörake meile tähelepanu, see on kurb.“ – välislähetuse lapsevanem

„Mulle sobis ka regulatsioonide nõudmiste aste – võtta oma tempo. Kui oleks pidanud hakkama igapäevaselt aru andma, oleks käed üles tõstnud. Pole vaja rohkem bürokraatiat.“ – välislähetuse lapsevanem

Antud tulemuste põhjal saab järeldada, et nii koolide korraldus kui ka lapsevanemate enda nägemus sellest, kuidas koduõpe välislähetusel käia võiks või käima peaks, sh kui tihedalt peaks toimuma hindamine ning kui palju peaks kodukool protsessi sekkuma, on väga erinevad.

- **Kooli poolt struktureeritud koduõpe**

⁶⁶ Rajaleidja, 2020. Juhendmaterjal õpilase toetamiseks koolis. Loetud aadressil <https://rajaleidja.ee/wp-content/uploads/2020/02/Juhendmaterjal-%c3%b5pilase-toetamiseks-koolides-07.02.2020.pdf>

Kooli poolt struktureeritud koduõpet praktiseeritakse peamiselt õpilaste puhul, kes on koduõppele jäänud kas epidemioloogilistel põhjustel või viibib õpilane muudel põhjustel koolist pikemat aega eemal (nt on pere kolinud lühiajaliselt välismaale vms).

Kuna koduõppele jäämine ei tulene antud juhul lapsevanemate soovist või huvist oma lapsele alternatiivset haridust pakkuda, siis on lapsevanemad huvitatud tavaõppega jätkamisest, tehes seda lihtsalt distantsilt. Sellest lähtuvalt oleneb õppekorraldus paljuski sellest, kuivõrd on koolid lapsevanematele nõus vastu tulema. Olgu siin märgitud, et nendel juhtudel on õpe küll formaalselt vormistatud koduõppena, kuid sisuliselt see koduõppe tingimustele ei vasta.

Üldjuhul sarnaneb epidemioloogilistel põhjustel koduõppele jäänud õpilaste õppekorraldus paljuski distants- või e-õppe korraldusega. See tähendab, et kodukool on nende õpilaste õppekorraldusega endiselt väga tihedalt seotud. Õpetajad püsivad peredega pidevas kontaktis ning õpe toimub statsionaarse õppega samas rütmis. Võimalusel jälgivad õpilased sama õppe- ja päevakava, mida jälgitakse klassiruumis. Sellest tulenevalt IÕK üldjuhul ei koostata ning õppekava sisu jääb täies või suures mahus samaks, mis tavaõppes õppivatele klassikaaslastel. Kui kool nõuab siiski IÕK koostamist, paneb selle üldjuhul pigem kokku kool kui lapsevanem. IÕK-s määratakse muuhulgas ära ka vastamiste ajad, õppetingimused ning sõlmitakse omavahelised lepingud ning kokkulepped.

„Kui õppenõukogu on ära otsustanud, siis hakkame tegema individuaalset õppekava. Ja olgem ausad, pigem teeb seda ikka kool, lapsevanema koostööd me seal küll väga ei näe /.../ Vanem on huvitatud, et ta midagi saaks ja siis ta tulebki selline õppekavapõhine ja vastamine on, nagu on.“ – munitsipaalkooli esindaja

Lapsevanemad jälgivad e-koolis või Stuudiumis jagatud infot ja materjale ning täidavad selle abil kodus samu ülesandeid, mida statsionaarses õppes õppides. Sealjuures on oluline roll ka õpetajal, kes lapsevanematele vajalikke materjale ja juhiseid annavad. COVID-19 viiruse levikust tingitud olukorras, kus kogu õppetöö kolis niikuinii veebi, võimaldati neil õpilastel samuti osaleda veebitundides.

„Me ei võtnud seda klassikalist koduõpet, kuna /.../ koolis on väga hästi korraldatud kodune õpe – kõik läks platvormidele üle, kuhu õpetaja lisab pidevalt ülesandeid, ja vahet pole, kas ollakse kodus või koolis. Ja me ei saanud tavamõistes koduõpet, me jälgisime Stuudiumis toimuvat ja kuna meil materjalid olid kaasas, siis me igapäevaselt õppisime iseseisvalt kõik selgeks.“ – epidemioloogilistel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Nad jälgivad kooli õppekava. Kõik, mis toimub klassiruumis, teeme ka kodus. Samamoodi toimub jooksvalt tunnikontrollide ja muude testide tegemine – jooksvalt samas rütmis, nagu klassiruumis. Kui toimus koroona jooksul e-õpe, osaleti ka koolitundides. Samamoodi kehalises kasvatuses, pidime nt filmima kaugushüpet või tšatša tantsu jne. Ja õpetajad on ka hindamisel ikkagi üsna karmid ja ei tee järeleandmisi, kuna teeme asju nendega samas rütmis ja vahepeal peame ka uuesti esitama asju, kui õpetajad millegagi rahul ei ole.“ – epidemioloogilistel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

Õpilasi hinnatakse vastavalt kokkuleppele, kuid valdavalt jooksvalt, samadel alustel statsionaarse õppes olevate õpilastega. Hindamiseks kasutatavad meetodid on kooliti erinevad, kuid valdavalt ei erine koduõppel oleva õpilase teadmiste hindamine oluliselt statsionaarse õppes olevate õpilaste hindamisest; õpilane peab sarnaselt tavaõppega jooksvalt täitma pistelisi teadmiste kontrole, esitama kirjalikke töid jne. Arvatakse, et kindlama ning struktureerituma taktikaga on õpilastel kergem õppida ning tulemused on selle võrra paremad.

(hindamisest – toim) „Koroonaõpilased osalesid jooksvalt tundides ja toimus jooksev hindamine. /.../ Kui laps on ka Eestis, siis on lihtsam – laps saab kooli tulla mingil ajal, kui teisi pole ja on õpetajaga 1:1 kohtumised, kus saab teadmisi kontrollida. Lapsele on ka lihtsam see, kui ta saab testitud väiksemate juppide kaupa kui poolaasta või terve aasta korraga.“ – munitsipaalkooli esindaja

1.4. DISTANTSÕPPE MÕJU KODUÕPPE KORRALDUSELE

Uuringu üks eesmärk oli saada sisendit kuivõrd on mõjutanud koduõppe korraldust COVID-19 levikuga kaasnenud distantõppe. Teemat käsitleti intervjuudes kõikide sihtrühmadega. Intervjuutulemuste analüüsi põhjal joonistuvad välja järgnevad mõjud:

- 1) distantõppe tulekuga on koduõpe saanud ühiskonnas enam kõlapinda, mille tulemusel on tekkinud suurem huvi ka koduõppe vastu. Samas ajavad lapsevanemad koduõppe, põimõppe ja distantõppe terminid ja korralduse segamini ega mõisteta nende erisusi;
- 2) distantõppe tulekul oli olulisem mõju struktureeritud koduõppele, kuna statsionaarne õpe liikus veebi ning võimaldas ka koduõppel olevatel lastel veebitundides osaleda. Struktureerimata koduõpet korraldavate vanemate jaoks distantõppe koduõppe korraldust oluliselt ei muutnud;
- 3) distantõppe tulemusel oli vaja õppekorralduseks leida uusi lahendusi, mille tulemusel arenesid erinevad veebiõppekeskkonnad, materjalid muutusid internetis paremini ligipääsetavaks jmt.

„Võimalusi tekkis juurde /.../ On võimalik leida materjale. /.../ distantõppe tõttu on väga palju toredaid õpetajaid teinud Youtube'i videoid ja sul on palju rohkem eestikeelset materjali võimalik leida. Palju õpime inglise keeles, eesti keeles on materjali vähe või piiratud lähenemisega. Distantõppe natuke lisas. /.../ Pandeemia on olnud selles mõttes „blessing in disguise“ (varjatud õnnistus – toim.) kaugemal olevatele koduõppe peredele.” – välislähetuse lapsevanem

„Meil muudatusi ei toimunud väga, me ajasime oma asja edasi nii, nagu oli. Aga sellega olen nõus, et materjale ja vahendeid on nii palju rohkem juurde tulnud. See on äge. Meie perekonda ei puuduta see väga, me oleme ise omal käel teinud seda – kooli ei taha tuua koju, et nüüd istume seal Zoomis ja teeme kambaga kaasa, vaid usaldanud protsessi ja vaikselt läinud. Aga materjale tuleb tõesti nagu seeni peale vihma, et kool on sunnitud leidma lahendusi.” – välismaal viibimise tõttu koduõpet rakendav lapsevanem

2. KODUÕPPE VALIMISE PÕHJUSED

Teema analüüsimiseks on kasutatud uuringu käigus koolide esindajate ja lapsevanematega peetud intervjuude tulemusi. Mõlemalt sihtrühmalt küsiti, millistel põhjustel on õpilased koduõppele määratud. Koolide esindajate sisend toetub nende sõnul peamiselt koduõppele määramise sooviavaldustele ja avaldustele järgnevale suhtlusele kooli ja lapsevanema vahel.

Tuginedes varasematele uuringutele on erinevad autorid liigitanud koduõppele jäämise põhjuseid erinevalt, kuid sisuliselt joonistuvad uuringutest välja neli suuremat põhjuste kategooriat (Murphy, 2012⁶⁷):

- hariduslikud põhjused;
- perekondlikud põhjused;
- sotsiaalsed probleemid koolis;
- ideoloogilised põhjused.

Kuigi eeltoodud põhjused võivad kohati selgelt eristuda, tuleb arvestada, et koduõppe kasuks otsustamine **sünnib tihti erinevate põhjuste koosmõjul**. Näiteks lisaks eelmainitud põhjustele on oluliseks tõukeks lapsevanema enda negatiivne koolikogemus, mille taga on nii rahulolematuse tavakoolide õppekorraldusega kui ka kasvukeskkonnast tingitud põhjused. Hariduslike põhjustega võivad kaasned ka perekondlikud põhjused, näiteks soov perega rohkem aega koos veeta.

2.1. HARIDUSLIKUD PÕHJUSED

Hariduslikud põhjused on koduõppe valikul üks levinumaid põhjuseid (koos perekondlike põhjustega). Need õpilased moodustavad koduõppe osakondadega erakoolides valdava osa koduõppel olevatest õpilastest, munitsipaalkoolide nimekirjades on hariduslikel põhjustel koduõppele määratud aga üksikuid. Uuringu valimis oli hariduslikel põhjustel koduõppe valinud peresid kokku 11.

Lapsevanemad, kes on koduõppe kasuks otsustanud hariduslikel põhjustel, usuvad, et saavad oma lapsele pakkuda kodus tavakooliga võrreldes paremat haridust ning õppimiseks sobivamat keskkonda. Nende lapsevanemate puhul on tegemist vanematega, kes ei ole erinevatel põhjustel rahul või nõus sellega, kuidas ja millises keskkonnas lapsi tavakoolis õpetatakse ja nad soovisid sellele alternatiivse lahenduse leida. Selle põhjuste kategooria alla kuulunud uuringus osalenud lapsevanemad on üldjuhul teadlikud koduõppe tähendusest, sealjuures sellest, millised on lapsevanema vastutused ja kohustused koduõppe korraldamisel ning millised on koduõppe eelised ja ohud. Koduõppe eelistamiseks on antud kategooria alla liigituvad lapsevanemad olulisemate märksõnadena välja toonud koduõppe võimaldatud individuaalsust ja paindlikkust arvestada enam õppijast lähtuva eripära ja vajadustega, mis toetavad õpilase individuaalsuse säilitamist ning efektiivsemat ja terviklikumat enesearengut.

Otsus ei ole selle kategooria alla kuuluvate lapsevanemate sõnul tulnud kergekäeliselt. Vastupidi, intervjuudes osalenud lapsevanemad väljendasid, et mõistavad, kuivõrd suure vastutusega on tegemist ning seetõttu on nad ka enne otsust ennast teemaga võimalikult põhjalikult kurssi viinud, sh töötanud läbi erinevaid materjale, suhelnud erinevate valdkonnas kogenud pooltega (nt MTÜ Koduõppe Keskuse esindajatega, koduõpet praktiseerivate peredega sotsiaalmeedia gruppides, koduõpet korraldavate koolide esindajatega) jne. Intervjueeritavad toovad välja, et on hoolikalt kaalunud oma võimalusi koduõppe korraldamiseks ja vajadusel isegi oma elukorralduse ümber planeerinud.

⁶⁷ Murphy, J. (2012). Homeschooling in America: Capturing and assessing the movement. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

„Sai selgeks, et üks vanem peab olema kodune või kodust töötama ja mina olen selle võrra oma elu täielikult ümber korraldanud, töötan nüüd kodus. Iseenesest pole vanema tööl käimine takistav faktor, kui elasin välisriigis, sai ka siis koduõpe ära tehtud, kui tööl käisin. Aga kodust töötamine ja oma ajakava sättimine on väga suur pluss. Teistmoodi on oluliselt stressirohkem.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

RAHULOLEMATUS TAVAKOOLI ÕPPEKORRALDUSEGA

Kõik hariduslikel põhjustel koduõpet rakendavatest uuringus osalenud lapsevanematest tõid välja, et ei ole rahul tavakooli õppekorraldusega, kuna see ei paku nende hinnangul piisavalt **individuaalsust** ega **paindlikkust**. Tuuakse välja, et õpe **ei arvesta piisavalt õpilaste eripäradega, ei ole piisavalt elulähedane**, õppekavad on ülekoormatud ebavajalike teadmiste omandamisega ja toimub palju **ajaraiskamist**. Kõik eelnevalt nimetatud põhjused võivad suuresti pärineda lapsevanemate enda negatiivsest koolikogemusest või on selle kogemuse osaliseks saanud nende laps. Sellest lähtuvalt on lapsevanemad soovinud leida lapsele alternatiivse lahenduse.

Hariduslikel põhjustel koduõpet rakendavad vanemad leiavad, et koduõppel saab riikliku õppekava läbimisel olla palju **individuaalsem, paindlikum ja loominguilisem**, otsustades ise (enamjaolt koostöös lapsega) õpilase **õppekava ja õpitempo** üle, kujundades seda täpselt konkreetse õpilase vajadustest, võimekusest ja huvidest lähtuvalt. Koduõppel oleval õpilasel ei ole kohustust jälgida konkreetset tunniplaani, mille kool on talle ette seadnud, vaid aineid ja teemade läbimist saab kombineerida paindlikumalt ja lähtuda rohkem õpilase huvidest. Lapsed on vanemate sõnul üldjuhul väga uudishimulikud, mis tähendab, et kui lapsel tekib mingi kogemuse käigus konkreetne huvi mõne teema vastu, siis koduõppel olles on tal võimalik vajadusel õppe sisu ja teemasid vastavalt sellele ka ümber kujundada. See on lapsevanemate sõnul eriti oluline õpilase õppimishuvi ja iseseisva õpiharjumuse tekitamiseks, mille puhul õppimine ei lähtu välisest sunnist, vaid õpilase enda uudishimust.

Hariduslikel põhjustel koduõppe kasuks otsustanud lapsevanemate hinnangul on tavakoolide õppekavadesse surutud liigselt ebavajalikku informatsiooni, samal ajal kui riiklik õppekava selle omandamist tegelikult ei nõua. See suurendab lapsevanemate sõnul oluliselt ka kodutööde mahtu ning paneb õpilastele liigselt suure surve. Sellest tulenevalt on **õpilaste koolipäevad lapsevanemate sõnul liiga pikad ja ülekoormatud** ning muuhulgas jääb vähem aega huvitegevusteks, sportimiseks ja õues olemiseks. Ühe võimaliku põhjusena tõid kolm lapsevanemat siin välja koolide enda ambitsioonid erinevatesse kooli edukust näitavatesse meediaväljaannete edetabelistesse jõudmisel, kuid kohati ei ole loobunud ka lihtsalt vananenud pedagoogilistest põhimõtetest ja praktikast.

„Riiklik õppekava on tegelikult ju täitsa kena. Aga nt tavakoolis peab see pisike seitsmeaastane laps oskama kohe kirjutada kirjatähtedes, kuigi riiklikus õppekavas seda ei ole. /.../ see peab olema tegelikult saavutatud algkooli lõpuks. Ja see pole oluline, kas õppisid seda esimeses või teises klassis. Mitte hästi rangelt vaja paika panna, et selle klassi lõpuks on vaja seda ja seda. Kuna koolid võistlevad oma koolitoppide (intervjueeritav pidas silmas ilmselt riigieksamitulemuste kaudu moodustatavaid koolide pingeridasid – toim) tõttu, siis surutakse sellist vana korda hästi palju peale. Tegelikult pedagoogika on nüüd jõudnud järele, mida ülikoolides õpetatakse ja on edumeelne, aga koolidesse pole see jõudnud.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Ma olen ise hariduselt ka matemaatikaõpetaja ja mees on informaatikaõpetaja. /.../ läksin kooli (õpetajana tööle – toim) ja ma ei pidanud seal kaua vastu, sest õppealajuhataja ütles, et sa ei tohi lastelt küsida, mida nad oskavad, sul on riiklik õppekava ees ja sa pead seda järgima, riigieksamid on olulised. Noortel ei lasta lihtsalt hakata uusi meetodeid kasutusele võtma. See surve just eriti matemaatika puhul, on riigieksami tulemus, mille pärast kool muretseb ja ei taheta lasta vabamaks seda korda, kuidas õpetada.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

Lisaks eelnevatele põhjustele on lapsevanemad toonud välja rahulolematust tavakoolides praktiseeritud õppemetoodikaga. Õppe fookus on nende sõnul liigselt vaid akadeemiliste teadmiste omandamisel ning piisavalt ei pöörata tähelepanu **elulähedaste teadmiste omandamisele**. Umbes kaks kolmandikku

struktureerimata koduõpet praktiseerivaid uuringus osalenud lapsevanemaid leiavad, et koduõpe annab neile võimaluse erinevate ainete ja oskuste õpetamist rohkem n-ö päris eluga siduda. Keskendutakse lõimitud õppele, kus fookus ei ole vaid konkreetselt aineõppel, vaid erinevate teadmiste ja oskuste omandamisel ainete üleselt, neid omavahel põimides.

„Kui Eestis on väga tugev põhiharidus, siis välismaal õpetatakse ka rohkem muid asju, nt keskkonnateadlikumalt mõtlema, joogat harrastama ja selliseid maailmavaatelisemaid asju. Ja näiteks kui mu ühele lapsele Eestis ei meeldinud matemaatika üldse ja me mõtlesime et okei, ju ta siis ongi rohkem humanitaar, siis selles koolis on talle väga matemaatika meeldima hakanud, kuna neil on väga hea õpetaja. Nüüd ta lausa ootab neid tunde.“ – välislähetuse tõttu koduõpet rakendav lapsevanem

Lapsevanemad tõid välja, et selle võrra on samuti võimalik **töötada õpilastele vajalik maht läbi palju kiiremini**, ei toimu liigset ajaraiskamist ning õpilastel jääb lühema nn koolipäeva tulemusel palju rohkem aega õues olemiseks, sportimiseks ning muude huvitegevustega tegelemiseks. Samuti võimaldab antud korraldus õpilastel ennast hommikuti korralikult välja magada, mis on intervjuus osalenud vanemate sõnul väga oluline argument koduõppe kasuks. Mitmed lapsevanemad tõid välja, et noored vajavadki teatud vanuses hommikul kauem magamist ning ei suuda ennast hommikul vara veel õppimise lainele viia. Seda eriti talvel, kui hommikuti on väljas pikalt pime.

„Üks punkt oli minu jaoks hommikune ärkamine – nad olid täielikud zombid. Ma ise käisin psühholoogiat õppimas ja sain aru, kui kriitiline on inimese arengu seisukohast väljapuhkamine. Ei tahtnud nende tervist lõhkuda, et vara hommikul pimedas üles ajada. /.../ Teine oli see, et käisime hästi palju reisidel, vahel ka kooliajast ja siis ma avastasin, et 2 nädala kooli plaani tegime tegelikult ära 2 päevaga, pluss selgus, et mulle ka meeldis lastele ise seletada. Et kui on koolis jäänud midagi sellist, millest nad aru ei saanud ja kui ma saan selle ära seletatud, siis see on selline hea tunne. Proovin selgitada teise või kolmanda nurga alt, kuniks ta mõistab.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

RAHULIKUM JA TURVALISEM ÕPIKESKKOND

Teine oluline hariduslike põhjuste alla kuuluv põhjendus, miks lapsevanemad otsustavad oma lapsi õpetada just koduõppes, on seotud turvalise õppekeskkonnaga.

Peamine õppekeskkonnaga seotud põhjus, mida lapsevanemad intervjuudes välja on toonud, on õpilastele koolis peale pandud **väline surve**. Selleks on näiteks õppekavade põhjal õpetajate seatud nõudmiste saavutamine, akadeemiliste teadmiste ja oskuste pidev testimine, suur koduste tööde koormus jne, mis kõik on koolilaste jaoks olulised stressitekitajad.

„Eestis on ju hea emapalgasüsteem, samas aga kooliealiste laste statistikat vaadates on meil kõige rohkem enesetappe ja väikseim rahulolu. Koduõppe keskkond võtaks selle surve ära, samuti kogu sotsiaalmeedia ja eakaaslaste surve, mis vaimse tervise alla tõmbab. /.../ Eesti noorte vaimset tervist toetaks see väga hästi, seda tasuks toetada.“ – uuringus osalenud lapsevanem

„Need mured, mis koolides toimuvad, on igas riigis samasugused. Lapsed ei pea vastu. Vanemad on hirmul, ei julge ka midagi ette võtta, käivad koolis rääkimas, aga kannatavaid lapsi on väga palju ja need teemad jäävad sinnapaika. Klassid on suured, kuid sellest üha enam tekib ka erivajadustega lapsi, neil on raske. Ja praegune süsteem ei suuda neid hallata. Näen suurt rahulolematust. Ja nii palju lapsi on rasketes olukordades. /.../ Kõik, mis ma ise olen elus vajalikku õppinud, selle olen õppinud väljaspool kooli. Miks peaksin panema lapse 12 aastaks kinni süsteemi, kus ta ei saa seda, mida tal vaja on. Kooliprogrammi on võimalik päevas 2 tunniga omandada ja ma ei leia, et on mõistlik 6–8 t kinni istuda, füüsilised vajadused liikumise, läheduse jne järele on teised.“ – uuringus osalenud lapsevanem

Teine olulisem vaatepunkt, mida lapsevanemad rahulikuma ja turvalisema kasvukeskkonna all välja tõid, puudutab tavakoolide klasside suurust ehk õpilaste arvu. Suured klassid on lapsevanemate hinnangul probleem, kuna toovad endaga kaasa rohkem müra ning keskendumisraskused. Seda tõid välja eriti lapsevanemad, kelle lapsel on algselt olnud kogemus ka statsionaarses õppes õppimisega. Mitme

intervjueeritava sõnul kulus nende arvates klassiruumis ebamõistlikult palju aega distsipliini loomiseks ja hoidmiseks, mille arvelt väheneb õpetaja väärtuslik aeg õpilastele pühendumiseks.

„Koolid on nii suured, klassis 26 õpilast õpetaja kohta, et kõigiga tegeleda ei jõua. Kui laps alustas koolis, siis pärast esimese aasta esimest kuud laps ütles, et ei taha käia. Ma nii ootas, et ta sinna läheb, see on nii hea mainega kool. Seal sai nii palju tühiste asjade pärast märkuseid, pahandust.“ – reisiva töö tõttu koduõpet rakendav lapsevanem

Samuti töid struktureerimata koduõpet eelistavad lapsevanemad välja, et koolikeskkond ei ole lapse vaimse tervise ja arengu mõistes hea. Nende hinnangul paneb koolisüsteem õpilased pidevasse „olelusvõitlusesse“, kus võisteldakse pidevalt eakaaslastega paremate hinnete või õpetajate tähelepanu ja tunnustuse eest. Õpilased õpivad selle tulemusel oma arengut ja enesehinnangut välja kujundama läbi teistega võrdlemise, mis ei ole antud lapsevanemate hinnangul õige.

„Näen, kuidas laps õitseb siis, kui pole tormamist, on rahulik, saab hommikul ärgata, saab tähelepanu, saab kõigepealt hommikul ärgates minna ja natuke mängida. Teeme koos süüa. Ta on päevaks positiivselt meelestatud. Loomes närvisüsteemile sotsiaalse kaasatuse seisundit. Väga paljud koolilapsed ei ole selles seisundis. See tähendab täielikku lõõgastunud olekut, kus tuntakse ennast turvaliselt, kus ta võib olla tema ise... minul seda endal koolis kindlasti ei olnud. /.../ On „võitle ja põgene“ režiim ja selles keskkonnas on väga keeruline midagi õppida.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Üks suur pluss veel, /.../ et sa ei hinda iseennast teiste baasil, vaid läbi iseenda arengu. Klassis muidu on see, et kas ma olen klassis teistest parem või halvem. Koduõppes seda vajadust ei ole ja sealt tekib võrdlus endaga – kas olen endast parem, kuidas mina arenen. Kui ma vaatan oma vanemaid lapsi – neil pole paanilist vajadust olla teistega sarnane või neist parem (intervjueeritava vanemad lapsed on koduõppe läbinud lapsed, kes õpivad nüüd gümnaasiumis – toim).“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Vanem laps on olnud ligemale kolm aastat koduõppel ja tema võtsime koduõppele – see oli küll vanema soovil – aga saime ka soovitusel psühholoogilt, kuna talle koolikeskkond ja õhkkond ei sobinud ja see tekitas temas pinget ja stressi. /.../ Nägime, et kui ta kodus omaette õppis, siis langesid terviseprobleemid ära.“ – tervislikel põhjustel, kuid lapsevanema soovil koduõpet rakendav lapsevanem

2.2. PEREKONDLIKUD PÕHJUSED

Teine levinum koduõppele jäämise põhjuste kategooria on perekondlikud põhjused, millel on samuti mitmeid erinevaid tahke. Siia alla kuuluvad näiteks väärtushinnangulised põhjused: **soov tugevdada perekondlikke sidemeid**, mis on üldjuhul oluline tihti just hariduslikel põhjustel koduõppe kasuks otsustavate perede jaoks. See tähendab, et perekondlike sidemete tugevdamine pole enamjaolt eraldiseisev põhjus, vaid üks oluline aspekt hariduslikel põhjustel koduõpet korraldavate perede jaoks.

Samal ajal kuuluvad perekondlike põhjuste alla välised põhjused, mis ei tulene otseselt lapsevanemate rahulolematusest tavakoolide õppekorraldusega ega seisukohast, et lapsevanem suudab oma lapsele ise paremat haridust pakkuda. Vastupidi, leidub palju koduõppe valinud vanemaid, kes hoiaks oma lapsi hea meelega koolis, kuid keda on koduõppele suunanud hoopis välised põhjused, millest tulenevalt on **lapse igapäevane kooliskäimine raskendatud**. Need on peamiselt vanemate töö iseloomust sõltuvad põhjused, lühi- või pikemaajalised probleemid lapse tervisega (sh vaimsed ja need võivad olla muuhulgas välja kujunenud just koolikeskkonnas), lapse erivajadused jt otseselt perekonna ja/või lapsega seotud põhjused ning viimaste aastate jooksul lisandunud epidemioloogilised põhjused. Uuringu valimis oli lapsevanema liikuva töö tõttu 13, lapse tervislikel põhjustel kuus ning epidemioloogilistel põhjustel kolm koduõpet lapsevanema soovil rakendanud peret.

LAPSEVANEMA TÖÖ ISELOOMUST SÕLTUVAD PÕHJUSED

Lapsevanema töö iseloomust sõltuvad põhjused on hariduslike põhjuste kõrval teine kõige levinum koduõppe valimise põhjus Eestis. Siia alla kuuluvad lapsed, kelle vähemalt üks vanem on ametis, mis nõuab pikemalt välislähetuses viibimist või on tegemist muude ametite esindajaga, kelle töö juurde kuulub ka reisimine. Siinpuhul on koduõppe valik ajendatud soovist hoida oma last teatud kooli nimekirjas. See on muuhulgas ka peamine koduõppel viibimise põhjus munitsipaalkoolides.

Pikemalt räägitakse välislähetuse tõttu valitud koduõppest peatükis 1.3.2.

PEREKONDLIKE SIDEMETE TUGEVDAMINE

Üks korduvalt välja toodud põhjus on lapsevanemate soov **olla oma lapse üleskasvatamise ning harimise juures** ja teha seda perekondlikke väärtushinnanguid silmas pidades. Intervjuude käigus kogutud tulemuste alusel ei piirdu koduõpet praktiseerivate perede puhul lastega koosviidetud aeg vaid hommiku- ja õhtusöögilaua ääres kohtumisega. Laste kodus õpetamine võimaldab peredel koos veeta terveid päevi. Erinevate õppetegevuste ja -protsessi planeerimise kaudu on perel võimalus üksteist paremini tundma õppida, mis üldjuhul soodustab ka perekondlike sidemete tugevnemist.

„Mida veel olen kogenud oma tütreaga koos õppides – mul on olnud võimalik oma teismelise lapsega saada side, mida ma poleks saanud luua siis, kui ta oleks käinud koolis ja [ma oleks] kohtunud temaga vaid hommikul ja õhtul. Ühine tegevus ja koos maailma avastamine annab peresidemetele ja lähedussuhtele palju juurde.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

Perekondlike sidemete tugevdamine on samuti üks oluline aspekt, mida toovad välja peamiselt hariduslikel põhjustel koduõpet praktiseerivad lapsevanemad, kuid see ei ole üldjuhul üksi eraldiseisev põhjus koduõppele jätmisel.

ÕPILASE TERVISEPROBLEEMIDEST LÄHTUV KODUÕPE

Kolmas perekondlike põhjuste alla kuuluv võimalik koduõppele määramise põhjus on seotud erinevate tervislike probleemidega, mis põhikooli ja gümnaasiumiseaduse alla kuuluva määruse „Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord“ § 2⁶⁸ alla ei kuulu või on otsustatud erinevatel põhjustel vormistada koduõpe lapsevanema soovil.

Intervjuude tulemusel saab siia alla kuuluvad tervislikud probleemid jagada kaheks. Esimene rühm on lühiajalisemad tervisemured või -probleemid, mille lahenedes saab laps edukalt kooli naasta.

Selle kõrval toovad uuringus osalenud lapsevanemad esile aga võimalikke pikemaajalisi tervisemuresid, mis on enamjaolt seotud lapse vaimse tervisega. Antud põhjust välja toonud lapsevanemad märgivad, et tavakooli keskkond pole lapse jaoks sobiv või on lapse vaimne tervis ebasobiva koolikeskkonna tõttu kannatada saanud. Selle taga võib olla mitmeid erinevaid põhjused, näiteks võivad lapsel esineda probleemid keskendumisega, võib olla probleeme oma klassikaaslaste hulka sobitumisega jne. Vahel algavad probleemid juba esimeses klassis, teisel juhul nt teise või kolmandasse kooliastmesse liikudes, kus kasvab õppekoormus ja klassis olevate õpilaste hulk, tulevad uued õpetajad jne. Sellest lähtuvalt on need vanemad jõudnud just lapsevanema soovil toimuva koduõppeni, mis võimaldab neil lapsele pakkuda toetavat ja rahulikumat õppekeskkonda ning mille tulemusel probleemid lapse vaimse tervisega lastevanemate sõnul lahenevad. Ühe näitena tõi uuringus osalenud lapsevanem välja olukorra, kus ta oli eelnevalt koduõppele võtmisele proovinud kuut erinevat kooli, sh üks neist erivajadustega laste kool. Koduõpe oli sealjuures tema viimane valik, kuid see osutus tema hinnangul neist kõige edukamaks lahenduseks.

Lahendusega saata õpilane erinevate tervislike probleemide korral lühiajaliselt koduõppele on nõus ka mitmed koolipidajad ning munitsipaalkoolide esindajad. Tuntakse, et koduõppe näol võib leida lahenduse ajutisele probleemile, ja õpilasel on võimalus koduses keskkonnas taastuda. Samas rõhutavad koolide

⁶⁸ Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord. (2018). Riigi Teataja, 28.02.2018, 6. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/106032018001>

esindajad, et mida varem õpilane tagasi kooli läheb, seda parem. Teisalt ollakse valdavalt nõus, et esineb ka õpilasi, kellele tavapärase õpikeskkond üldse ei sobi ning kes arenevad paremini just kodustes tingimustes. Sellistes olukordades eelistavad lapsevanemad lapse lõplikult koduõppele jätta.

„Siis on mõningased õpilased, kes ei ole saanud seda otsust tervislikel põhjustel koduõppele jääda, aga on tegelikult tervislikel põhjustel koduõppel – meeleoluhäired, nagu depressioon ja muud teemad /.../ On ka selliseid, kes on otsuse ootel või tegelevad aktiivselt selle lapse raviga ja seeläbi on lihtsam teda kodus õpetada.“ – munitsipaalkooli esindaja

„Teine pool – üksikud juhtumid – on sellel aastal kolmel lapsel Rajaleidja soovitus – tõhustatud eritoe järele. Koolidega arutledes tuli probleem välja, et neil olid psüühilised probleemid. Kahe lapse kohta konkreetselt, neil tekkis koolitõrge. Ühegi spetsialisti juurde nad polnud nõus minema. Koolid hakkasid pihta soovitustega teha tunde õhtupoole jne, aga ühel hetkel ei suutnud keegi enam kodust välja saada. Vanem ja kool siis leppisid kokku, et on mõistlik teha koduõpet. Pole mitte Rajaleidja kaudu, vaid vormistatud ikkagi vanema soovil, et saaks selle murdeea ületatud... /.../ õpe toimub klassiõppe järgi nende puhul. Et oleks võimalik sellel samal noorel seda jälgida ja õppida – nad ongi soovitanud ka õpilastele kindlat nädalarežiimi... regulaarsed vastamised, töölehed. Üks kool nt – iga nädala või paari nädala tagant toovad vanemad kooli töölehed, mida laps on täitnud. Õpetajad arhiveerivad need ja annavad ka uued töölehed.“ – kohaliku omavalitsuse esindaja

EPIDEMIOLOOGILINE OLUKORD

Viimane põhjus, mis kuulub perekondlikel põhjustel koduõppe korraldamise alla, on maailmas aset leidv epideemia, mis sai alguse 2019. aasta lõpus. Viimased kaks aastat on iseloomult ja mõjult tavapärasele elukorraldusele olnud üsna pretendenditud, ja COVID-19 leviku piiramise tõttu tekkis riigis vajadus kiirete ümberkorralduste järele. Sellest ei jäänud puutumata ka haridussüsteem. Uues olukorras prooviti leida lahendusi, mille abil õpilased õppetööd ilma klassiruumis viibimata jätkata saaksid ning koolides mindi üle distantsõppele. Olukorra mõningasel laabumisel lubati õpilasi jälle kooliruumidesse, kuid sealjuures leidis ka vanemaid, keda epideemia jätkuvalt murelikuks tegi. Eriti oluline murekoht oli see leibkondadele, kelle pereliikmete hulgas oli riskirühma esindajaid. Üks võimalus distantsõppe jätkamiseks oli lapsevanemate jaoks taotleda koduõpet lapsevanema soovil.

Intervjuudest selgub, et koolid tulid sellistele peredele vastu ning arvestasid nende murega. Lapsevanemate avaldused koduõppele võtmiseks rahuldati, kuid suures osas toimus nende õpilaste õppetöö distantsõppena, kus jälgiti sama õppeprogrammi, mis klassiruumis (vt põhjalikumalt peatükis 1.3.2 ja 1.4).

2.3. SUHTED KOOLIS

Uuringus kogutud andmete põhjal ei ole keerulised suhted koolis, nagu koolikiusaine, üleüldine suhtlemiskultuur või ka õpilase ja õpetaja vahelised suhted levinud põhjus koduõppe valimiseks ja tegemist on üksikute juhtumitega. Uuringu valimis oli üks perekond, kes valis koduõppe õpilase tervislikest probleemidest kujunenud konfliktiolukorra tõttu.

KONFLIKTIOLUKORRAD

Praktikas on erandkorras esinenud üksikuid juhtumeid, kus koduõppele on jäädud kooli survele, mitte niivõrd lapsevanema teadliku valiku tulemusel. Selline olukord võib tekkida õpilase ja tema klassikaaslaste, kuid ka õpilase ja õpetaja konfliktide puhul, mis raskendavad statsionaarse õppe korraldamist. Seda tõid intervjuudes välja ka valdkonna eksperdid. Intervjueeritud koolide esindajad nimetasid kaht sarnast juhtumit. Mõlema puhul oli kooli esindajate sõnul tegemist õpilase ebaküpsusega, millega seoses jäi õpilasel puudu sotsiaalsetest oskustest või õpilane ei olnud võimeline suures kollektiivis toime tulema. Sellest tulenevalt soovitas kool lapsevanemale rakendada lühiajalist koduõpet, mille käigus oleks õpilasel võimalik turvalises keskkonnas eakaaslaste järele jõuda ning siis tagasi tavalisüsteemi naasta.

Uuringus osalenud peredest oli konfliktiolukorra kogemus ühel lapsevanemal, kelle laps ei sobitunud erivajaduse tõttu koolikeskkonda ning selle tulemusel tekkis konflikt. Lapsevanem tõi välja, et oli muuhulgas proovinud enne koduõppele suundumist erinevaid koole, sh erivajadustega lastele mõeldud koole, kuid lõppkokkuvõttes töötas nende jaoks kõige paremini just koduõpe.

„Minu viiendik oli täiesti läbi nii vaimselt kui füüsiliselt. Sinikad, millega koju tuldi, olid päris koledad ja minu laps polnud enam nõus minema sinna keskkonda. /.../ Kuna ta on ATH poiss, oli mõlemalt poolt vägivald /.../ olin selleks hetkeks juba kõike proovinud. Koduõpe oli siin viimane variant, aga osutus parimaks.“ – lapsevanema soovil tervislikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

Siiski toovad nii valdkonna eksperdid kui ka koolide esindajad välja, et sellised juhtumid on harvad ning äärmuslikud. Üldjuhul proovitakse lahendust leida muudel viisidel, näiteks viiakse õpilane üle teise klassi või otsitakse lahendust erinevate tugiteenuste näol. Antud olukorras on kooli esindajate sõnul õpilase koduõppele saatmine kõige viimane võimalus, sest probleem selle tulemusena ei lahene. Pigem proovitakse sellistes olukordades leida muid lahendusi, nt klassi vahetamist, tugispetsialistide kaasamist või muid võimalikke viise, et konflikti lahendada.

KOOLIKIUSAMINE

Sotsiaalsete probleemide alla võib liigitada ka koolikiusamise. Intervjuude (valdkonna ekspertide, koolide ja koolipidajate seisukohast) põhjal pole Eestis koolikiusamine oluline koduõppe valiku põhjus. Ka uuringus osalenud lapsevanematest ei toonud üksi põhjusena esile koolikiusamist.

2.4. IDEOLOOGILISED PÕHJUSED

Ideoloogiliste põhjuste alla liigituvad peamiselt **usulised põhjused**, mille puhul koduõppe motivaatoriks on lahknevused tavakoolides õpetatud ning lapsevanemate tegelike tõekspidamiste ja väärtuste vahel. Antud uuringus ühtegi sellist lapsevanemat valimisse ei sattunud ning selliseid juhtumeid ei osanud välja tuua ka koolid.

Koduõpet usulistel põhjustel esineb rohkem mujal maailmas, kus elanikkond on mõnevõrra konservatiivsem, näiteks Ameerika Ühendriikide teatud maapiirkondades ⁶⁹. Uuringus osalenud intervjuueeritavate sõnul ei ole usulised põhjused Eestis koduõppe kasuks otsustav põhjus. Intervjuudes toodi välja, et kuigi koduõppe valinud leibkondade hulgast moodustavad usklikud pered kahtlemata oma osakaalu, siis põhjused koduõppe valikuks ei tulene nende usulistest tõekspidamistest, vaid muust.

2.5. KODUÕPPE POPULAARSUSE PÕHJUSED

Uuringus osalenud sihtrühmadel paluti põhjendada, miks on nende hinnangul koduõppe populaarsus aastate vältel järjepidevalt kasvanud ning teinud eriti suure hüppe just viimaste aastate jooksul. Intervjuude tulemuste põhjal saab välja tuua kolm peamist põhjust.

TEADLIKKUSE KASV

Teadlikkuse kasvu näevad ühe olulisema põhjusena just hariduslikel põhjustel koduõpet rakendavad lapsevanemad, erakoolide esindajad ning MTÜ Koduõppe Keskuse esindajad. Kõik kolm sihtrühma tõi välja, et läbi interneti ja sotsiaalmeedia on info palju kergemini kättesaadav ning levib kiiresti, mille tulemusel saavad lapsevanemad teadlikumaks ka erinevatest maailmas aset leidvatest trendidest ning õppemetoodikatest, nende hulgas ka koduõppe võimalustest.

„Üks on teadlikkuse kasv. Kui mina 10 aastat tagasi võtsin (lapse koduõppele – toim), oli paar blogi, aga eestikeelset infot oli väga vähe. /.../ Ja on ka ikkagi koolid, kus on olemas koduõpe

⁶⁹ Kunzman, R. (2010). Homeschooling and religious fundamentalism. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 3(1), 17–28.

koordinaatorid – info levib paremini – suvepäevad, talvepäevad. On olemas pered. See info levik on üks asi.” – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

NN KODUÕPPESÕBRALIKE KOOLIDE TEKE

Võrreldes varasemaga on Eesti haridusmaastikule tekkinud laiem valik kooli, millel on olemas varasem kogemus koduõppe korraldamisega ning neil on loodud isegi eraldi koduõppe osakonnad ja koduõppekoordinaatori ametikohad. Lapsevanemad ise peavad koduõppe korraldamisel antud koolide ja koduõppekoordinaatorite tuge väga oluliseks. Seega annab laiem valik lapsevanematele ka suurema valikuvabaduse leida kool, mis sobib paremini nende eelistatud õppemetoodikaga ning mis on näiteks ka nende kodule lähemal.

„Ma ei ole haridustöötaja, aga hakkasin suhtlema /.../ kooli koordinaatoritega, nende poolt oli see isiklik õppeprogramm olemas, õpieesmärgid on seal selged, see on kokku pandud, aga samal ajal suhtutakse loominguiliselt. Mina ajan aga näpuga järge taga, siis on mul kindel tunne, et ma teen õiget asja. Kogu see tugisüsteem, koordinaatorid, õppeprogrammid, mida antakse ja samal ajal ka see, et lõppkokkuvõttes on minul kui lapsevanemal vabadus õpetada last nii, nagu mina näen, et see tema jaoks kõige õigem on. See on toetav süsteem, avatud, just täpselt see, mida mul oli vaja ja ilma milleta ma ei oleks julgenud seda otsust teha, sest tunnetan seda vastust.” – välismaal viibiv hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

EPIDEMIOLOOGILINE OLUKORD JA DISTANTSÕPPELE MINEK

Viimaste aastate hüppelise kasvu taga näevad koolide esindajad eeskätt just epidemioloogilist olukorda ning distantsõppe levikut, mis on kasvatanud huvi ka koduõppe vastu. Positiivsed kogemused distantsõppel on aidanud mingil osal lapsevanematest mõista, et nende lastele võib kodust õppimine hoopis paremini sobida ning seetõttu julgetakse proovida ka üleminekut koduõppele.

„Kui olla seal koduõppe Facebooki grupis – nii kui distantsõppe pihta hakkas, tuli lainetega liitumisavaldusi, sest arvati, et see on sama, mis koduõpe. Aga seal ka on need uued liitujad saanud teadlikumaks. /.../ Distantsõppe on näidanud paljudele vanematele, et nad saavad hakkama kodus, pluss saavad muud infot juurde, et tegelikult on koduõppe palju lihtsam kui distantsõppe.” – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Kui oli eelmisel kevadel esimene distantsõppe, siis väga paljud nägid, et see tegelikult toimib. Kuigi see ei ole koduõpe, seal on suur vahe sees. Aga öeldi, et lapsed pole kunagi olnud nii terved, pole stressi, nende õppimine läks palju paremini ja tänu sellele julgesid nad selle otsuse teha. Ja palju perekondi jäidki sellest sügisest koduõppele, aga oli ka neid, kes said aru, et see neile ei sobi.” – MTÜ Koduõppe Keskuse esindaja

Ka lapsevanemad leiavad, et nende hinnangul on COVID-19 leviku tõttu ühiskonnas toimunud erinevad muudatused inimeste elukorralduses, nt eelistatakse varasemaga võrreldes enam kaugtööd. Sellest lähtuvalt näevad lapsevanemad, et ka haridussüsteem peaks muutuma paindlikumaks ja liikuma rohkem hübriidse õppekorralduse poole.

2.6. KOOLI VALIKU ALUSED

Tähtsaimad tegurid kooli valikul on koduõppele jäämise põhjus, kooli suhtumine ja koolis praktiseeritav koduõppe vorm.

Intervjuude alusel saab praktika jaotada kolmeks:

- 1) õpilane jätkab õpinguid oma esialgses koolis;
- 2) õpilane alustab koduõpet kodukoha koolis, kuid liigub siis erakooli;
- 3) õpilane pannakse kohe koduõppe rakendamiseks erakooli.

2.6.1. ÕPINGUTE JÄTKAMINE OMA KOOLIS

Antud praktika on tavapärase juhtudel, kui lapsevanem korraldab koduõpet perekondlikel põhjustel, eeskätt epideemia või välislähetuse tõttu. Kuna eesmärk on rakendada koduõpet vaid ettemääratud ajaks, et hiljem tagasi kooli naasta, ei soovi vanemad kooli vahetada.

„Meie omad on /.../ koolis algusest peale, ei olnud välislähetusega seotud, ei teadnud, et tuleb. Valisime selle kooli, sest tean, et tavakoolides on õppeprogramm väga mitteindividuaalne, suured klassid ja ei saa kõike teha, mida laps tahaks. Eesmärk oli, et /.../ koolis on individuaalsem lähenemine ja ei ole selline konveier.” – välislähetuse tõttu koduõpet rakendav lapsevanem

2.6.2. ÕPILANE LIIGUB ELUKOHAJÄRGSEST KOOLIST ERAKOOLI

Juhtumeid, mille puhul õpilane alustab õppimist elukohajärgses koolis, kuid liigub sealt koduõppeks erakooli, on mitmeid. Selle põhjendamiseks on lapsevanemad toonud välja kaks peamist põhjust, mis on omavahel tugevalt seotud.

KOHALIKU KOOLI NEGATIIVNE SUHTUMINE KODUÕPPESSE

Mitmed pered on intervjuudes välja toonud, et soovisid koduõpet algselt rakendada lapse kodukoha koolis, kuid kooli juhtkonna ja personali suhtumine sellesse oli ülimalt negatiivne. Koduõppes on aga oluline, et pooled mõistaksid üksteist ning jõuaksid sobivatele kokkulepetele.

„On ka lapsi, kes on koolisüsteemis sees ja tahaksid seal seltskonnas jätkata, aga kahjuks on näidete pealt näha, et kuna koolidel pole seda ressursi, siis hakatakse seda peret survestama, ebameeldivalt suhtuma. Tuntakse, et see on nende jaoks lisakoormus... sellele ei saa anda ühest vastust. Kui on mõistev kool, kellel on ressursi ka ilma koordinaatoriteta seda süsteemi rakendada, aga üldiselt on ainumõeldav variant ikka see, kus on koordinaator, saame eraldi tähelepanu, oleme alati teretunud. Suhtumise erinevus on ikkagi niivõrd suur. Kui töötad seal niigi 1,5 kohta tavakoolis ja siis on veel koduõppe laps juures, siis on arusaadav, et need õpetajad pole väga positiivselt meelestatud.” – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Ma ei ütle, et kool on halb, aga igaühele on oma vorm. Tavakooliga oli alguses raske, sest nemad nõudsid kõike samamoodi, nagu koolis tehakse. Võib-olla usaldus puudub...? Tundsin kooli poolt nagu seda, et „mis sa arvad, et sa oskad meie tööd paremini teha kui meie?“.” – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Kuna ma ise olen koduõppe ühingu olnud tegev ja pean ka blogi ja olen kontakteerunud teistega, kes on ka erinevatel põhjustel tahtnud koduõppele jääda ja on pöördunud sellega oma kooli poole, aga on saanud äärmiselt negatiivset tagasisidet, et neile suisa lausa valetatakse. Öeldakse, et ei tohi ja tohib ainult tervislikel põhjustel või siis öeldakse, et minge, aga siis keelatakse ära ringidesse tulemine. Aga neil pole mingit õigust tegelikult seda keelata, nad siis kas suruvad sind koolis käima või suruvad koolist välja. Ja kui see laps siis jääb sinna kooli, hakkab suur survestamine ja juuksekarva lõhki ajamine, et seal on võimatu olla.” – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

PUUDUB PAINDLIK KODUÕPPE KORRALDUS

Uuringus osalenud lapsevanemad tõid välja, et tulenevalt kooli negatiivsest suhtumisest ning kohati ehk ka vähesest teadlikkusest ei ole koolid olnud valmis pakkuma lapsevanematele koduõppe korraldamisel sellist paindlikkust, mida määruse kohaselt nende hinnangul rakendada võiks. Lapsevanemad selgitasid, et koolid ootasid neilt justkui kodus „kooli mängimist“, kus kõik käiks kooliprogrammiga samadel alustel ja rütmis, kuid vanemate koduõppe eesmärgid olid vastupidised – läheneda õppele individuaalselt.

„Kohalikus koolis soovisid klassijuhataja ja direktsioon, et laps õpiks täpselt samas tempos nagu teised klassis. Üritasime, aga laps oli selleks ajaks juba tavakoolisüsteemist üsna katki ja ei suutnud.” – tervislikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„See on stagnatsioon ja bürokraatlikkus. Kardetakse, et see toob tööd juurde. Et nad peavad ka koduõppurile sama materjali edasi andma, mis klassis antakse, ja ei usuta, et lapsed on suutelised ise

õppima... tekib probleemseid lapsi, kes koduõppel poleks üldse probleemsed. Need lapsed nt, keda sildistatakse ATH alla, kes erinevad ja õpivad tegelikult nt liikudes, ei pea istuma laua taga, aga neid liigitatakse ka mingite erivajaduste alla jne. See on teadmatus ja hirm uue asja ees.” – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Minul on erinevad kogemused – vanemate laste kogemused kui algselt vanemate lastega hakkas pihta, siis tahtsin jätta nad samasse kooli, kus nad käisid. Et kui midagi läheb valesti, saab oma klassiga jätkata, saab käia väljasõitudel jne. See oli tavakool. Ja mul oli õpetajatega kokku lepitud ja räägitud, kuigi nad olid ka väga hirmunud algselt, et lapsel pole ju midagi viga? Tegin koolile avalduse ja siis tuli kooli poolt otsus, et laps peab käima iga kuu koolis ja tegema kõikides ainetes hindelise vastamise. Ma tahtsin ära võtta lapse koolist, et tal oleks vähem stressi ja pinget... ei, see ei ole kindlasti see, mis ma tahan.” – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

Selle tulemusel hakkavad pered uurima alternatiivseid valikuid ning valdavalt jõutakse nii just koduõppe osakondadega erakoolidesse.

2.6.3. KODUÕPPE ALUSTAMINE ERAKOOLIS

Kolmanda praktika kohaselt otsustatakse õpilane kohe paigutada koduõppe osakonnaga erakooli. Seda kasutavad üldjuhul lapsevanemad, kes on otsuse lapse koduõppele määramise kohta teinud juba enne lapse esimese klassi astumist. Põhjuseid koduõppe osakondadega erakoolide eelistamiseks on lapsevanemate sõnul mitmeid, nt kooli toetav suhtumine koduõppe valinud peredesse, varasem kogemus ja teadlikkus koduõppe korraldamise põhimõtetest, väljatöötatud tugisüsteem ning koduõppe koordinaatorite ja kogukonna olemasolu.

„Neil on välja töötatud spetsiaalselt koduõppeosakond ja koduõppe koordinaatorid, kes neid peresid ja õpet koordineerivad ja toetavad. Välja on töötatud õppeprogramm erinevatele klassidele, et laps saaks haridust omandada. Õppeprogramm on väga mõnus ja rikkalik ja palju erinevaid aineid on seotud nädalaülesandeks ja tänu sellele, et süsteem on paigas, siia ka tullakse.” – koduõppe osakonnaga erakooli lapsevanem

2.6.4. MUUD OLULISED ASPEKTID

Lisaks eelmainitud praktikatele arvestavad lapsevanemad kooli valiku juures veel kolme olulist aspekti.

Esiteks on vanemate jaoks kooli valiku juures oluline kooli praktiseeritav õppemetoodika. Mõnele meeldib Waldorfi pedagoogika, teised otsivad jällegi midagi muud.

Muuhulgas on oluline ka lapsevanema ja kooli vaheline klapp ning kooli pakutavad lisavõimalused osaleda väljasõitudel, erinevad kogukonnaüritused jmt.

„Me alustasime ka alguses Rakvere kooli juures, kuigi käisime ka mujal vaatamas. Vahetatud sai koole ainult sellepärast, et tuli Tartusse ka ja seal võimaldatakse lastele käia huviringides ja kaasas väljasõitudel.” – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

Kolmandaks võetakse kooli valiku juures arvesse kooli geograafilist paiknemist, et see oleks kodule võimalikult lähedal. See on lapsevanemate sõnul oluline just kogukonna tegevusest osasaamisel, kuna mitmed koduõppe osakondadega koolid korraldavad eraldi väljasõite, koosviibimisi ning üritusi, millest tahetakse samuti osa võtta.

„Leiutajate koolis meeldis koolisisene vabadus – demokraatlik kool. Koduõppe on ka ju seda. Ma hindan seda vabadust, et teeme süvitsi, aga vabalt. Ma ka mõtlesin, et kas Rakvere Waldorf – Põlva Jakobit siis veel polnud... aga kuna ma olen Võrule kõige lähedam, siis valisin Leiutajate külakooli, et vajadusel saan ka kohale sõita.” – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Ma vanemana isikliku pilguga otsisin ikkagi kodulähedast kooli, kus oleks ka sõbrad. Klass ja õpetaja olid tegelikult ju toredad ja oleks äge, kui nad saaksid koos mingeid asju edasi teha. Kui kodulähedane kool suudaks pakkuda seda individuaalset lähenemist... aga kohustus panna klassijuhatajale peale, see ei tööta.” – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

3. KODUÕPPE KATKESTAMISE PÕHJUSED

Koolil on kohustus oma nimekirjas vanema soovil koduõppel olevate laste individuaalses õppekavas sätestatud õpitulemuste omandamist kontrollida vähemalt üks kord poolaasta jooksul (kaks korda õppeaastas). Sealjuures on kontrolli tulemusel koolil õigus koduõpe katkestada juhul, kui nimetatud kontrolli käigus ilmneb, et õpilasel on need õpitulemused suures mahus saavutamata⁷⁰.

Nii sissejuhatavatest ekspertintervjuudest kui ka intervjuudest koolide esindajatega selgus, et sellised olukorrad, kus kool oleks sunnitud koduõpet katkestama, on pigem harvad. Uuringus osalenud koolide esindajatest oli sarnane kogemus vaid ühel koolil, millel kadus välismaal viibimise tõttu kontakt koduõppel oleva õpilase ja tema lapsevanemaga ning õpilane kutsuti seetõttu koduõppelt tagasi. Kuna lapsevanem ignoreeris algselt kooli pöördumisi, sekkus suhtlusesse sotsiaalpedagoog, kes andis lapsevanemale teada, et kokkulepete täitmata jätmise korral on kool sunnitud pöörduma lastekaitsekesse, mille peale lapsevanem reageeris.

Samas on valdavalt siiski tegemist olukordadega, kus lapsevanemad on ise pöördunud kooli sooviga koduõpe katkestada. Enim välja toodud katkestamise soovi põhjusteks on:

- pere elukorralduse muutumine, mille tulemusel kaob vajadus või võimalus koduõppega jätkata;
- lapse enda soov jätkata haridusteed koolis;
- lapsevanemad tunnevad, et ülesanne on nende jaoks liiga keeruliseks kasvanud;
- plaan rakendada koduõpet vaid kindlal ajaperioodil, nt välislahetusel viibimise jooksul.

Juhul kui koduõpet soovib katkestada lapsevanem, tuleb tal selleks esitada koolile sooviavaldus. Kuigi määruse alusel on koduõppe katkestamise võimalus vaid koolil, siis koolid on enda sõnul lapsevanematele siiski alati vastu tulnud ning sooviavalduse rahuldanud.

Kui koduõpet on sunnitud katkestama kool, siis on olukord veidi keerulisem. Sissejuhatavatest intervjuudest Haridus- ja Teadusministeeriumi ekspertidega ja koolide esindajatega selgus, et määruse „Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord“ sõnastus koduõppe kooli poolse katkestamise võimaluse võib olla liiga üldine ja vajab täpsustamist.

Hetkel on koolil õigus koduõpet katkestada vaid juhul, kui kool on korraldanud omandatud õpitulemuste kontrolli. Samas on ette tulnud juhtumeid, kus koolil pole võimalik perega ühendust saada ega kontrolle teha. Seega puudub koolide esindajate sõnul koolil seaduslik alus koduõpet katkestada ja katkestamise põhjendamine on keeruline ning väga suhteline. Lapsevanem võib kirjutada õpitulemustesse üht, kuid tegelikkus võib olla teine. Sel juhul ei ole koolide hinnangul alust tulemustes kahelda või teha peredele täiendavat koolivälisest kontrolli. Sellest lähtuvalt sooviks Haridus- ja Teadusministeeriumi eksperdid koduõppe regulatsiooni täiendada viisil, mis annaks koolile õiguse koduõpet katkestada ka juhul, kui koolil pole olnud võimalik lapsevanematega koostöö puudumise tõttu õpitulemuste omandamise kontrolli teha. See on oluline murekoht juhtudel, kui tegemist on peredega, kus koduõppele on jäädud valedel põhjustel (nt õpilane on koduõppele võetud käitumisprobleemide tõttu) ning lapsevanemad ei ole tegelikult võimelised ega valmis koduõpet korraldama. Samuti takistab sellise võimaluse puudumine laste väärkohtlemise ennetamist ja avastamist, kuna koolil puudub õpilasega igasugune kontakt.

Lisaks jääb samas regulatsioonis liiga üldsõnaliseks tingimus, mille kohaselt tuleb individuaalne õppekava täita „suures mahus“. Ekspertintervjuude osalejate hinnangul on selles sõnastuses liiga palju tõlgendusruumi. Näitena toodi välja olukord, kus õpilane on küll kõik ained sooritanud viitele, kuid tal pole olnud võimalik välja arendada suhtlus- ja rühmas töötamise oskusi, kuigi see on väga suur ja oluline

⁷⁰ Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord. (2018). Riigi Teataja, 28.02.2018, 6. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/106032018001>

pädevus, mida lapsel päriselt edasises elus vaja läheb. Samas ei ole koolil antud juhul seaduslikku alust koduõppe katkestamiseks, kuna õpilane on suures mahus oma õpitulemused edukalt saavutanud.

Koolipidajateni pole katkestamisega seotud probleeme jõudnud, kuid samuti tuuakse välja seda, et üldsõnaliste paragrahvide tõlgendamisega võib probleeme tekkida. Ollakse arvamusel, et tuleb olla järjekindel ning vajadusel käia ka kohtuteed – peamine, et tegutsetakse õpilase huvidest ning vajadustest lähtuvalt.

4. HINNANGUD KODUÕPPELE

Koduõppe eeliste ning kitsaskohtade analüüsimiseks on kasutatud uuringu käigus poliitikakujundajate ning valdkonnaekspertidega, kohalike omavalitsuste ja koolide esindajate ning lapsevanematega tehtud intervjuude tulemusi.

4.1. KODUÕPPE EELISED

Intervjuude tulemuste põhjal saab välja tuua neli võimalikku eelist, mis puudutavad õpilase arengut ning kaks võimalikku eelist, mis puudutavad õppekorraldust.

4.1.1. ÕPILASE ARENG

ÕPILASE VAJADUSED JA ERIPÄRAD

Koduõpe võimaldab individuaalsust ja paindlikkust. Õpilased saavad keskenduda õppimisele just sellisel viisil, nagu neile sobib. Lapsevanemad tõid välja, et muuhulgas saab õppimist korraldada elulähedasemalt, n-õ maailma avastades. Lisaks avanevad tänu individuaalsele lähenemisele paremini õpilase tugevused ning eripärad, asjad, millest õpilane eriti huvitub ja mis võivad suures grupis õppides jääda märkamatuks. Koduõpe annab seeläbi võimaluse õpilasel ennast avastada ning paremini tundma õppida.

„Klassis on palju segavaid faktoreid ja tempo on aeglasem. Mul üks poeg tahab konkureerida väga, kui ta teeks klassis, siis ta oleks kolmeline, sest ta kiirustab, ta tahab olla esimene, kes ära annab, aga siin kodus ta keskendub ainult endale.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Arendada last läbi selle, et tegeleda just tema tugevustega. Koolis rõhutatakse, et mis sul halvasti on, aga kasvatada võiks last hoopis teiste põhimõtete järgi. Võimalust teha seda, mis ta teha tahab. Pidada vestlusi aeg-ajalt, et mida ta teha tahab, mis talle meeldib ja tegelikult koorub see väga hästi juba varasest east välja.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Valitakse, et lapsed saaksid lõimõppida, aru saada, et asjad toimivad koos. Koolis on kõik ära lahterdatud teemade kaupa, asjad on eraldi. Õpetajatel ei ole ressursse, et selgitada seoseid teises õppeaines õpituga. Limiteeritud aeg, liiga suur klass, et lähtuda personaalsest vajadusest.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

ÕPILASE HUVI ÕPPIMISE VASTU JA SUUREM ÕPIMOTIVATSIOON

Haridusfilosoofilisest küljest on koduõppel olevate õpilaste puhul positiivse joonena välja toodud seda, et õppimine ei toimu n-õ sunniviisiliselt kindlate kellaaegade ja piirangutega. Kuna lapsel on suurem vabadus valida, millal ja kuidas ta oma õpet korraldab, tekib tal tihtipeale õppimise vastu ka siiras uudishimu. Selle tulemusel laps mõistab, et ta õpib iseenda, mitte kellegi teise jaoks. Koduõppurid on huvitatud küsima „miks“ ning motiveeritud uurima ka maailmas toimuva põhjuseid.

„Ja see arusaam, et õppimine on inimese loomuse osa – sellest me ei pääse kuni surmani. Ja see on parim osa. Kogu aeg elu muutub ja peab olema valmisolek õppida, see on suurim ja parim osa meist. Kahjuks tajusin seda, et koolisüsteemis olles hakkas lastel see rõõm kaduma – õppimisrõõm. Tekkis seos, et õppimine on sund ja seda tehakse kellegi teise pärast ja see oli ka üks põhjus, millepärast ma tundsin, et ma pean leidma mingi teise tee selleks, et see avastamisrõõm ei kaoks.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

ISESEISVUS, ENESEJUHTIMISE ARENG

Iseiseisvuse ning enesejuhtimise arengu punkt läheb kokku eelnevaga. Lapsevanemad on välja toonud, et kuna õpilaste õppetegevus ei ole enam niivõrd kindlatesse raamidesse surutud, toimub õpe omas tempos

ning õppija saab ennast ise juhtida. Nii kujundavad õpilased oma õppeprotsessi paljuski ise ning tänu sellele areneb ka enesejuhtimise oskus.

„Ise juhtimine, koolis keegi peab pidevalt ütleva, mida peaks tegema... koduõppes õpib laps seda ise tegema, mõtlema.“ – lapsevanem

VAIMNE TERVIS

Olulise võimaliku eelisenähtena tõid lapsevanemad välja ka pideva enesevõrdluse puudumise, mida õpilased tahtmatult klassiruumis kipuvad tegema. Kui koolides keskendutakse lapsevanemate sõnul palju õpilaste nõrkustele ning nende parandamisele, siis hariduslikel põhjustel koduõpet rakendavad lapsevanemad keskenduvad vastupidiselt võimalikult palju lapse tugevustele. Samuti ei võrrelda arengu hindamisel ennast enam klassikaaslastega, vaid iseendaga. See soodustab lapsevanemate sõnul õpilase enesekindlust.

„Koduõppel jääb välja see sein, et ma olen halb või kehv. Õpetaja kiidab kedagi ja mind mitte, kuigi ma võib-olla olen teises asjas palju parem, aga ma ei saa seda näidata, sest koolis puudub selline õppeaine või vorm. /.../ Kui laps on nii kiire, siis teised pidurdavad teda ja kaob huvi. /.../ Koduõppes proovime anda edasi sõnumit, et sellisena nagu oled, sa oled väärtuslik.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Minu lapse puhul – üks lapsed on erinevad – aga koolis tekkis ebakindlus. Oodati täpselt seda, mida õpetaja tahtis, aga lapse mõtted ei sobinud alati keskkonda ja selle poole aastaga on enesekindlus nii hästi kasvanud. Kui pidi kooli vastama minema, kui ta enne koolis põdes, siis nüüd on see kadunud.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

Teine vaimset tervist puudutav aspekt on välisest survest, kodutööde hulgast ning pidevast kirjalikust testimisest tulenevate pingete puudumine.

4.1.2. ÕPPEKORRALDUS

EFEKTIIVNE AJAKASUTUS

Lapsevanemate silmis on ajaline paindlikkus koduõppe oluline kasutegur. Koduõpe võimaldab arvestada õpitempo seadmisel õpilase individuaalseid vajadusi, õppimise aeg ja intensiivsus ei olene teistest õpilastest ega õpetajast. Ajaline paindlikkus on oluline andekate laste puhul, kellel võib statsionaarses õppes ainete läbimise tempo olla liiga aeglane või lihtne, mis tema arengut või tulevase õpiharjumusi negatiivselt mõjutab. Juhul kui õpilane vajab mingites ainetes enam järele aitamist, siis on võimalik koduõppel vastavatele ainetele või teemadele rohkem aega pühendada.

„Kodus läheb palju vähem aega ja energiat õppimisele, kuna kõik lähevad omas tempos. Koolis läheb palju energiat sinna, et distsiplineerida, saada ühele lainele. Kodus on tohutult palju lihtsam ja kiirem.“ – haridusfilosoofilistel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Koduõppe puhul saab laps areneda oma arengukiirusega, teda ei hoia tagasi aeglaselt õppivad lapsed, samas ta ei pea võistlema teiste lastega, et olla number üks klassis.“ – välislähetuse tõttu koduõpet rakendav lapsevanem

Aja efektiivsema planeerimise tulemusel jääb koduõppe korral õpilasele rohkem vaba aega, et ta saaks õues viibida, tegeleda spordi või muude hobidega. Lisaks veedavad koduõpet rakendavad pered rohkem aega koos, mitte ei kohtu vaid hommiku- või õhtusöögilauas.

VÕIMALUS SÄILITADA KOOLIKOHT VÄLISLÄHETUSES VIIBIDES

Lapsevanemate jaoks, kelle töö iseloom nõuab keskmisest rohkem liikumist, on koduõpe hea võimalus, et säilitada oma lapsele koht kodukoolis ja kontakt kodukoha õppeasutusega, olles samal ajal olude sunnil välismaal.

„Me pole ju klassikaline koduõpe... aga see, et see on võimalik, on eelis meiesugustele peredele. Muidu oleks ta ju täiesti väljalõigatud Eesti süsteemist. See on pluss.“ – välislähetuse lapsevanem

„Süsteemiga üleüldiselt rahul, kuna see on suurepärane võimalus lapsevanematele, kes on välislähetuse tõttu eemal, teises riigis jätkata oma lapse õpetamist Eesti süsteemis. /.../ Oluline pool on ka sideme hoidmine oma kooliga – see on nende jaoks ikkagi lõppkokkuvõttes kodukool. Igatsetakse oma koolimaja, õpetajaid ja klassikaaslast.“ – välislähetuse tõttu koduõpet praktiseerinud lapsevanem

4.2. KODUÕPPE KITSASKOHAD

Koduõppe puhul on tihti räägitud potentsiaalsetest kitsaskohtadest, mida tuleb enne koduõppe valikut läbi mõelda ning otsustamisprotsessil arvesse võtta.

4.2.1. ÕPILASE ARENG

PIIRATUD EAKAASLASTEGA SUHTLEMISE VÕIMALUSED

Ajalooliselt on koduõppe miinuseks peetud lapse ebapiisavat sotsiaalset arengut. Kuna lapsed ei viibi sarnaselt klassiõppes olevate lastega eakaaslaste hulgas, tuleb koduõppes rääkides tihti jutuks õpilase eraldumine n-ö tavalisest elust ning eakaaslastega suhtluse puudumine. Sama kitsaskohta töid koduõppe puhul välja haridusvaldkonnas töötavad eksperdid, kes kinnitasid, et suhtlus eakaaslastega on tähtis osa lapse arengust. Kõik vestlused, konfliktid ja kogemused on vajalikud lapse tavaliseks arenguks. Kardetakse, et selle puudumisel võib lapsel tulevikus ühiskonda astumisel raskeks minna.

„Esmane on sotsiaalsed oskused, omavahelised suhted – see eraldatus pärsib noort inimest. Laps on sotsiaalne ja vajab suhteid enda ümber, et nendest õppida ja kogeda erinevaid olukordi, situatsioone ja emotsioone. Hilisemas elus mängib see eraldatus rolli.“ – valdkonna ekspert

Uuringus osalenud hariduslikel põhjustel koduõpet rakendavad lapsevanemad ning MTÜ Koduõppe Keskuse esindajad väidavad vastu, et suhtluse puudumine on probleem vaid juhul, kui lapsevanem ise sellele tähelepanu ei pööra. Nende sõnul areneb koduõppe teadliku korraldamise puhul õpilase sotsiaalsus vastupidiselt levinud arvamusele välja mitmekülgsemalt, kuna tema suhtlusringkond on palju laiem. Samuti leiavad lapsevanemad, et eakaaslastega on võimalik kontakt saavutada ka kooliväliselt, näiteks erinevates huviringides, trennides ning koduõppe kogukondadele korraldatud üritustel või koosviibimistel.

„See läheb vastuollu nüüd üldlevinud arvamusega, aga sotsiaalne pool on paremini välja arenev – suhtlus on palju mitmekesisem. Seda olen ka tagasisidena saanud huviringides, et koduõppe lapsed on palju paremad suhtlejad. Hoopis koolis jääb pigem sotsiaalne ring kitsaks. Koolis vastad seda, mis on ette nähtud, sunnitakse vait olema... istutakse vahetunnis telefonis. Kodus on nii suhtlus- kui ka silmaring palju suurem ja vaheldusrikkam.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

„Sotsiaalne probleem ei ole tänapäeval enam probleem, need võimalused leiab. Minu lapse suhtlusringkond on palju laiem, kuna ei suhelda ainult omavanustega, vaid ka nooremate ja täiskasvanutega. See on väga suur tugevus.“ – välismaal viibimise tõttu koduõpet rakendav lapsevanem

PUUDULIK JÄRELEVALVE ÕPILASE HEAOLU ÜLE

Ekspertid ja koolipidajad töid probleemina välja, et kuna koduõppes olev õpilane ei puutu kokku kooli personali ega kohaliku omavalitsusega, siis võib tekkida olukord, kus võimalikku ohtu lapse arengule või heaolule märgatakse haridus- ja sotsiaalvaldkonna spetsialistide poolt liiga hilja.

LAPSEVANEM EI MÕISTA ENDA ROLLI JA VASTUTUST

Koolipidajad töid murekohana välja, et lapsevanemad ei mõista, kui suurt kohustust ning vastutust koduõpe eeldab. Koolipidajad muretsevad, et õpilastel jäävad teadmised omandamata. Hiljem, kui pere mõistab, et koduõpe siiski ei toimi, tuuakse õpilane tagasi statsionaarsesse õppevormi ning tema õpilünkadega tegelemine jääb õpetajate kanda.

„Kui vanem ei võta vastutust ega tegele selle lapsega, siis see on muidugi probleemikoht. Aga üldiselt koduõppe sammu ei tehta niisama naljalt, vaid siis, kui ollakse selleks ka valmis. Vanematel on tegelikult hirm oma laste eest vastutada ja olla nendega pidevalt koos... aga koduõppe seltskonnas ma ei ole selliseid vanemaid näinud. Meil on väga lahe kogukond.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

KODUÕPE ON LAPSEVANEMALE KULUKAS

Lapsevanemad tõid välja, et kuigi töövihikud ja raamatud tagab kool, on erinevate ainete õpetamiseks vaja ka muid vahendeid, nt muusikainstrumente ja sporditarbeid. Nendele lisanduvad muud õppetööde või -käikudega seonduvad kulud, nt muuseumikülastused. Lisaks soetavad paljud vanemad mitmeid raamatuid või ligipääsulitsentse õpikeskkondadele, nt Opiq keskkond, mille kasulikkust lapsevanemad kiidavad. Valitud koolide puhul on ligipääs Opiqu keskkonnale koduõppel olevate õpilaste jaoks tasuta.

„Õppevahendite tagamine – rääkides ka kehalisest nt – ma olen nii palju vahendeid ise ostnud, mis muidu on ju koolis, olen ise koju hankinud oma rahade eest. Muusikaõpetuses erinevad instrumendid... võib käia ju ka ringides, aga kui elad maapiirkonnas, siis see piirab ikkagi võimalusi. Lapsevanema kulu on ikkagi suur ja finantsiline kulu on päris märkimisväärne.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

Teist tüüpi lisakulud tekivad tervislikel põhjustel (kuid lapsevanema soovil) koduõppel olevate õpilaste puhul. Siin näevad lapsevanemad vajadust parema tugisüsteemi, näiteks psühholoogilise abi või eraõpetaja palkamise abi järele.

„Koduõppe puhul on kaks olulist erinevust. Esiteks see, kui pere ja laps soovivad koduõpet ja see neile hästi sobib. Teine on see, kui lapsevanem päästab koduõppe läbi õpimotivatsioonita last, et ta ei kukuks süsteemist välja, kuna süsteem talle ei sobi. Need on kaks erinevat lähenemist ja sealt tulevad ka erinevad koormused ja vajadused. Neid oleks mõistlik eristada, erinevalt tegutseda – alati pole vaja tervislikel põhjustel kadalippu läbida, aga kui lapsel on stress või selleks, et õpihimu tagasi tuleks, tuleb käituda hoopis teistel viisidel. /.../ ma arvan, et jätkuvalt peaks olema rahastus erinev, sõltuvalt koduõppe versioonist. Kui on päästerõngas, oleks vaja tõesti peret toetada, kuna laps vajab psühholoogi tuge või mingi õppeaine toetamist ja eraõpetaja palkamist, mida ei jaksaks teha.“ – tervislikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

4.2.2. ÕPPEKORRALDUS

KOOLIDE NEGATIIVNE SUHTUMINE KODUÕPPESSE

Lapsevanemate ja MTÜ Koduõppe Keskuse esindajate sõnul suhtutakse paljudes Eesti koolides koduõppesse endiselt negatiivselt, mis mõjutab tugevalt ka kooli vastutulelikkust õpilase koduõppele määramisel ning selle korraldamiseks vajalike kokkulepete saavutamisel. Lapsevanemate sõnul on suhtumine eriti negatiivne just hariduslikel põhjustel soovitud koduõppesse.

Koolide negatiivse suhtumise põhjuseks peetakse tihti nii vähest teadlikkust, kogemuse puudumist kui ka tavakoolide hirmu sellega kaasnevate lisaülesannete ees. Lisaks toodi välja, et õpetajad ei ole ilmselt sellele oma kõrge töökoormuse tõttu avatud, mis teisest küljest on seotud ka kahe eelnevalt mainitud aspektiga – puudub teadlikkus koduõppe korraldamise põhimõtetest ning koolil on hirm, et kui vastutus antakse üle lapsevanemale ja õpe toimub vormis, mida kool ei kontrolli, siis jääb õpilane maha. See võib omakorda mõjutada kooli tulemusi.

„Küllap see kool lihtsalt ei tahtnud sellega tegeleda. Nüüd ma saan väga hästi aru, milline koormus on klassijuhatajal, kui sul on mingi süsteemiväline tegelane – niigi on oma klassiga tegelemine tohtu koormus, aga siis veel anda juurde see koduõppe laps, kes vajab individuaalset lähenemist, tempot jne... õpetajatel on niigi silmini.“ – hariduslikel põhjustel koduõpet rakendav lapsevanem

KOOLI TUGI VÄLISLÄHETUSE TÖTTU KODUÕPPEL VIIBIVATELE ÕPILASTELE

Koduõppe rakendamine võib välislähetuses viibivate perede jaoks olla keeruline kui õpilasel on kohustus täita lisaks välisriigi kooli õppekavale ka Eesti kooli sätestatud IÕK-d. Intervjuude põhjal on alust arvata, et koolid ja lapsevanemad ei ole alati koduõppe korraldamise tingimustest teadlikud. Tihti võivad koolide ning lapsevanemate nägemus ning huvid koduõppe mahust ja osapoolte kohustustest lahku minna. Mitmed vanemad tõid välja, et vajaksid rohkem kooli tuge, seda nii erinevate õppematerjalide hankimisel kui ka õpilase arengu hindamisel. Teised jällegi olid kooli vähese sekkumise üle õnnelikud, kuna see võimaldas neil õpet korraldada oma tempos.

ÜLDSÕNALISED ÕIGUSAKTID

Eeskätt munitsipaalkoolid ja poliitikakujundajad märkisid, et praeguse määruse sõnastus on liiga üldine osas, mis puudutab koduõppele määramisest keeldumise ning koduõppe katkestamise aluseid. Konkreetsemalt sõnastatud aluste puudumise tõttu on esimesel juhul koolidel keeruline õpilase koduõppele määramisest keelduda, teisel juhul seda katkestada.

„Näen täna seda haldusmenetluslikku võimalust käia kohut ja vaielda jne. Praegune sõnastus on vett mittepidavad argumendid.“ – munitsipaalkooli esindaja

5. KODUÕPPE VALINUD PEREDE PROFIIL

Kõik uuringu sihtrühmad olid valdavalt arvamusel, et praktikas on vanema soovil koduõppe valinud pered erineva taustaga, ühiseid nimetajaid on keeruline leida ja kindlat profiili perede hulgas välja ei joonistu. Siiski nimetati koduõpet rakendavate perede puhul järgnevaid sarnaseid tunnuseid:

- lapsevanemate töö on liikuva iseloomuga;
- üks lapsevanem on kodune või töötab kodust;
- lapsevanematel on kõrgharidus, sh pedagoogiline haridus;
- leibkond elab maa-asulas;
- leibkond reisib keskmisest rohkem;
- leibkonnas on mitu koduõppel last.

Lapsevanemate sõnul võivad eelnimetatud tunnused olla koduõpet soodustavad, kuid ei ole siiski määravad. Koduõppe eelistamine ja valik oleneb paljuski vanemate väärtushinnangutest, kuid ka pere elustiilist.

Hariduslikel põhjustel koduõpet eelistavad lapsevanemad alustavad koduõppega üldjuhul võimalusel juba esimesest klassist, eriti kui vanema lapse või lastega on juba varasem positiivne koduõppe kogemus olemas ning koduõppel viibitakse nii kaua kuni võimalik ehk põhikooli lõpuni.

Perekondlikel põhjustel koduõpet rakendavad lapsevanemad teevad seda valdavalt vaid määratud perioodi jooksul ning nende eesmärk on üldjuhul tavaõppele tagasi pöörduda.

6. KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED

Eesti haridusvaldkonna arengukava 2021–2035⁷¹ üks tegevussuund on tagada kvaliteetset haridust pakkuv, kaasav ja kestlik õppeasutuste võrk ja taristu, mis oleks sealhulgas kättesaadav eri sihtrühmadele. Koduõpe on üks hariduse omandamise võimalus nendele õpilastele, kes tavapärasesse koolisüsteemi erinevatel põhjustel ei sobitu või juhul, kui vanemad soovivad pakkuda lapsele individuaalset lähenemist ja paindlikku õppekorraldust. Koduõpe on võimalik põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse paragrahvi 53 alusel tervislikel põhjustel, kui õpilase tervise seisund ei võimalda tal kooli päevakavas ettenähtud õppes osaleda ning sama seaduse § 23 alusel vanema taotlusel, kui lapsevanem soovib põhiharidust omandava õpilase õppetööd iseseisvalt korraldada. Käesoleva töö fookuses oli koduõpe vanema taotlusel.

Uuringu eesmärk oli selgitada välja vanema taotlusel koduõppe valinud perede valiku põhjused, koolide põhimõtted ja praktikad koduõppe korraldamisel ning anda soovitusi koduõppe tõhusamaks rakendamiseks. Töö tehti kvalitatiivse uurimusena, mille raames intervjueriti asjakohaseid haridusvaldkonna eksperte ja poliitikakujundajaid, koolipidajate ja koolide esindajaid ning lapsevanemaid.

Kogutud andmete analüüsi põhjal saab teha alljärgnevate teemade lõikes järeldused ja nendele tuginevad soovitusel koduõppe paremaks rakendamiseks ja korraldamiseks.

6.1. KODUÕPPE KORRALDUS

Koduõppe rakendamisel lähtutakse peamiselt haridus- ja teadusministri määrusest „Kodu- ja haiglaõppe tingimused ja kord“. Intervjueritud koolide esindajad ja lapsevanemad peavad üldjuhul määrust asjakohaseks, kuna see võimaldab nii koolile kui ka lapsevanemale koduõppe korraldamisel piisavalt paindlikkust. Samas peavad mõned koolide esindajad ja lapsevanemad vajalikuks seaduses erinevaid koduõppe vorme eristada, nii korralduse kui rahastamise poolest.

Koduõppe korraldus oleneb suuresti koduõppe praktiseerimise põhjusest ning koolist. Vanema soovil koduõppe praktika Eesti koolides saab jagada struktureeritud ja struktureerimata koduõppeks. See, millist koduõppe vormi praktiseeritakse, oleneb suuresti nii koduõppe valimise põhjusest kui koolist, kus laps koduõppele määratakse.

Struktureeritud koduõpet praktiseeritakse valdavalt juhul, kui õpilane viibib koduõppel välistel põhjustel, nt vanema liikuva töö või epidemioloogilise olukorra tõttu. See tähendab, et antud juhul ei ole koduõppe valiku põhjuseks lapsevanema soov võtta vastutus oma lapse hariduse eest, vaid nad on selleks mingitel välistel põhjustel sunnitud. Koduõpet taotletakse avalduse esitamise ja selle rahuldamise või mitterahuldamise otsuse teeb kooli õppenõukogu. Nii korralduse, IÕK koostamise kui hindamise praktikad on kooliti ja perekonniti väga erinevad. Kokkulepete tegemisele lähenetakse individuaalselt, sõltuvalt koduõppele suundumise põhjustest. Põhjusest oleneb omakorda ka pere võimekus koduõpet rakendada ning nende ootused koolile selle korraldamisel. Sellest lähtuvalt on koolide esindajad antud praktika puhul välja toonud, et erinevalt määruses ettenähtust jääb siin oluline vastutus õpilase õppekvaliteedi tagamisel koolile, millega kaasnevad lisategevused, mida koduõppe õpilasele ettenähtud rahaline toetus enam ei kata.

Struktureerimata koduõpet praktiseeritakse üldjuhul hariduslikel põhjustel koduõppel viibivate õpilaste puhul, kui lapsevanem soovib võtta vastutuse lapse hariduse eest enda kanda. Selle puhul näeb lapsevanem, et on võimeline pakkuma lapsele individuaalsete eripäradega arvestavat haridust ning turvalisemat ja rahulikumat õppekeskkonda, mis soodustab õpilase terviklikku arengut. Koduõppele määramise juures peetakse kõige olulisemaks vestlust kooli esindaja ja lapsevanema vahel, mille käigus

⁷¹ Haridus- ja Teadusministeerium. (2020). Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035. Loetud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusvaldkonna_arengukava_2035_eelnou_29.10.2020_riigikokku.pdf

tehakse enamjaolt ka otsus koduõppele määramise kohta. Individuaalse õppekava koostamise ja õppe korraldamise eest vastutab lapsevanem, kuid vajadusel kool toetab ja nõustab teda. Last hinnatakse üldjuhul kaks korda aastas, vestluse käigus ja IÕK alusel. Kuna vastutus õppe planeerimise ning korraldamise eest on antud praktika puhul koondunud valdavas osas lapsevanema kätte, siis vastava koduõppe vormi praktikat järgivatele koolidele rahastuse osas pretensioone ei ole. Rahastust kasutatakse eraldi koduõppega tegelevate töötajate palga katteks ja koduõppega seotud ürituste korraldamiseks.

Samas tuleb arvestada, et kindlasti esineb antud praktikate puhul ka erandeid ja igat peret tuleks siiski vaadata individuaalse juhtumina, keda lõplikult ühe praktika järgi liigitada ei saa. Näiteks on juhtumeid, kus munitsipaalkool on võimaldanud perel praktiseerida struktureerimata koduõpet või juhtumeid, kus välismaal viibivate perede lapsed täidavad korrakahe kooli õppekava või saavad hoopiski struktureerimata koduõpet.

NR	JÄRELDUS	SOOVITUS	ADRESSAAT
1	Munitsipaalkoolide esindajate arvates puudub piisav seaduslik alus, et keelduda koduõppele määramisest.	1.1. Töötada välja kooli koduõppe kord, milles on sätestatud kooli tingimused koduõppele määramiseks ja selged koduõppest keeldumise alused.	Koolid
2	Erakoolide tegevuskulutoetus eraldatakse lähtuvalt erakooli tegevuspiirkonna keskmise munitsipaalüldhariduskooli õppekoha tegevuskulu piirmäärast. Seega võib arvata, et erakooli tegevuskohast sõltuv tegevuskulutoetuse suurus võib just koduõppel olevate õpilaste osas tekitada erakooli pidajate vahel ebavõrdu.	2.1. Kaaluda erakoolide pidajatele koduõppel olevate õpilaste kohta tegevuskulutoetuse arvestamist üle Eesti sarnastel alustel et ei esineks piirkondade vahelisi erinevusi ning oleks tagatud tugevuskulude proportsionaalsus võrreldes statsionaarses õppes olevate õpilastega.	Haridus- ja Teadusministeerium
3	Struktureeritud (lühiajalise) koduõppe puhul tunnevad koolide esindajad muret, et koduõppe perioodil säiliks kõrge õpetamise kvaliteet ja õppeedukus, mis tagaks õpilase sujuvad naasmise statsionaarsesse õppevormi.	3.1. Töötada välja koduõppel oleva õpilase õpetamist ning hindamist toetavad tugimaterjalid (nt aineteüleised hindamisjuhised või tasemetestid). 3.1. Tõsta koolide töötajate ja koduõppel olevate õpilaste vanemate teadlikkust õpetamist ja hindamist toetavate tugimaterjalide kasutamise võimalustest.	Haridus- ja Teadusministeerium Koolid

6.2. KODUÕPPE JA KOOLI VALIKU PÕHJUSED

Eestis saab lapsevanema soovil koduõppe rakendamise taandada valdavalt kahele põhjusele:

- 1) hariduslikud põhjused, sh eeskätt rahulolematuse tavakooli õppekorraldusega ning rahulikuma õpikeskkonna pakkumine;
- 2) perekondlikud põhjused, sh eeskätt lapsevanema liikuvast tööst sõltuvad põhjused.

Lisaks on viimase kahe aasta jooksul tekkinud uus põhjus: epidemioloogiline olukord. Oluliselt vähem esineb muudel põhjustel koduõppele määramist, nt lähtuvalt erinevatest koolis esinenud konfliktiolukordadest või õpilase tervisest tulenevatest probleemidest.

Kooli valik sõltub suuresti koduõppe rakendamise põhjustest. Hariduslikel põhjustel koduõpet rakendavad lapsevanemad on selleks valinud valdavalt koduõppes kogenumad ja organiseeritumad erakoolid, kus on loodud eraldi koduõppe suund ning koduõppe koordinaatori ametipositsioon. Kooli valikul peetakse muuhulgas oluliseks ka kodu lähedust, koolis praktiseeritavat õppemetoodikat ning koduõppel olevate õpilaste perede kogukonna olemasolu.

Lapsevanema liikuva töö tõttu või epidemioloogilistel põhjustel koduõppel olevad õpilased jätkavad üldjuhul õppimist kodukoha koolis, kuhu on koduõppe vajaduse lõppemisel plaan ka naasta.

NR	JÄRELDUS	SOOVITUS	ADRESSAAT
4	Väliste tegurite (nt Covid-19 levik või vanemate välislähetus) survele rakendavad koduõpet vanemad, kes tegelikult ei ole valmis võtma endale vastutust koduõppe korraldamise ja õpitulemuste saavutamise eest ning ootavad, et kool pakuks õpilasele individuaalset õpet.	<p>4.1. Koostada põhjalikud juhendid koduõppe korraldamise ning sellega kaasnevate kohustuste ja vastutuse kohta (sh IÕK koostamise kohta), mida saaksid vabalt kasutada kõik koolid.</p> <p>4.2. Tõsta koolide töötajate ja vanemate teadlikkust vanema soovil koduõppe korraldusest ja sellega kaasnevatest kohustustest ja vastutusest.</p> <p>4.3. Luua koostööplatvorm, kus koolid saaksid omavahel jagada parimaid praktikaid koduõppe korraldamisest.</p> <p>4.4. Kaaluda milliseid koduõppele alternatiivseid õppevorme saavad koolid pakkuda nendele õpilastele, kes teatud tingimuste tõttu (nt vanemate pikaajalise välislähetuse korral või kui epidemioloogilisest olukorrast tingituna esineb oht konkreetse õpilase või tema pereliikme tervisele) ei saa statsionaarses õppevormis õppida.</p>	Haridus- ja Teadusministeerium Koolid
5	Valdav osa hariduslikel põhjustel koduõpet rakendada soovivatest lapsevanematest suunduvad erakoolidesse, kuna munitsipaalkoolid ei võimalda paindlikku koduõppe korraldust või suhtuvad koduõppesse negatiivselt.	5.1. Vt soovitused nr 4.1., 4.2. ja 4.3.	

6.3. KODUÕPPE KATKESTAMINE

Koduõppe katkestamist nõudvaid olukordi on esinenud harva. Valdavalt on koduõppe katkestatud lapsevanemate enda soovil. Kuigi seaduse kohaselt on koduõpet võimalik katkestada vaid koolil, on nendes olukordades lapsevanemate soovidele ka vastu tulnud.

Uuringu käigus töid lapsevanemad välja kaks suuremat koduõppe katkestamise põhjust. Esiteks pere elukorralduse muutumine, mille tulemusel kaob vajadus või võimalus koduõppega jätkata. Siia kuuluvad peamiselt välislähetuse tõttu koduõppel viibinud õpilased, kellel oli vajadus ja plaan olla koduõppel vaid kindlal ajaperioodil (nt välislähetusel viibimise jooksul).

Teine põhjus on õpilase enda soov jätkata haridusteed koolis. Antud kogemusega lapsevanemad töid välja riski, et kontaktõppele minnes võib laps soovida mõne aja pärast jällegi tagasi koduõppele.

Koolil on õigus koduõpet katkestada juhul, kui õpitulemuste kontrollimisel selgub, et seatud eesmärgid pole suures mahus saavutatud. Samas on nii koolide kui ka poliitikakujundajate sõnul praegune määrus selles aspektis liiga üldine ning lubab koolil katkestamise algatada vaid juhul, kui õpitulemuste hindamine on juba toimunud.

NR	PROBLEEM	SOOVITUS	ADRESSAAT
6	Määruse „Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord“ § 8 sõnastus selle kohta, mis põhjustel koolil on õigus koduõpet katkestada, on liiga üldine ega võimalda koolil reaalselt koduõppe taotlust rahuldamata jätta.	6.1. Täiendada regulatsiooni viisil, mis annaks koolile õiguse koduõpet katkestada ka juhul, kui koolil pole olnud võimalik õpitulemuste omandamist lapsevanematega koostöö puudumise tõttu kontrollida. 6.2. Töötada välja kooli koduõppe kord, milles on toodud koduõppes keeldumise juhised, sh praktilised näited.	Haridus- ja Teadusministeerium Koolid

6.4. HINNANGUD KODUÕPPELE

Koduõppega kaasneb nii eeliseid kui kitsaskohti. Uuringu käigus kogutud andmete põhjal saab järeltada, et suurem hulk kitsaskohti kaasneb koduõppega, mida rakendatakse olukorra sunnil, mitte niivõrd vanema teadliku otsuse tulemusel.

Edukaks koduõppeks on oluline, et nii kool kui ka lapsevanem oleksid teadlikud oma kohustustest ning jõudnud omavahelise mõistmise ja kokkulepeteni.

NR	PROBLEEM	SOOVITUS	ADRESSAAT
7	Koduõppel viibival õpilasel jäävad ettenähtud õpitulemused saavutamata, kuna lapsevanem ei taju enda vastust ja kohustusi koduõppe korraldamisel.	7.1. Töötada koolides välja koduõppe rakendamise kord, milles on sätestatud kooli tingimused koduõppele määramiseks ja põhimõtted kooli ja kodu koostöös individuaalse õppekava koostamiseks. 7.2. Vt soovitused 4.1 ja 4.2.	Koolid
8	Koolide vähene teadlikkus koduõppe korraldamisest tingib nende negatiivse suhtumise koduõppele jäämisesse, mis omakorda soodustab koduõppe õpilaste koondumist „koduõppesõbralikesse“ koolidesse.	8.1. Vt soovitused nr 4.1., 4.2. ja 4.3.	Haridus- ja Teadusministeerium Koolid

NR	PROBLEEM	SOOVITUS	ADRESSAAT
9	<p>Koduõppele jäämine on heaks võimaluseks hoida sidet kodukoha kooliga ning säilitada õppekoht vanemate välislähetuse perioodiks. Samas võib õpilastel tekkida topelt koormus, kui neil on vajalik paralleelselt läbida asukoha riigi ja koduriigi kooli õppekavad. Probleem puudutab eelkõige neid õpilasi, kes ei õpi enda elukohajärgses koolis vaid on arvatud sisseastumiskatse alusel mõne teise piirkonna kooli õpilaste nimekirja.</p>	<p>9.1. Kaaluda koostöös koolijuhtidega vanemate liikuva töösiseloomu tõttu välismaal viibivatele õpilastele koduõppe vabatahtlikuks muutmist, samal ajal säilitades õpilasele koht Eesti koolis (mitte ainult elukohajärgses koolis, vaid ka sisseastumiskatsete alusel mõne teise piirkonna koolis õppiva õpilase) oma koolikoht juhul kui nad läbivad asukohariigis võrdväärset õppekava.</p>	<p>Haridus- ja Teadusministeerium</p>

SUMMARY AND RECOMMENDATIONS

One of the activities prescribed by the Estonian Education Development Plan 2021–2035 is to ensure a network and infrastructure of educational institutions that offers high-quality education and is accessible to various target groups. Homeschooling is one of the educational opportunities available for students who do not fit into the regular school system for various reasons, or for parents want to offer their child an individual approach and flexible learning arrangements. Homeschooling is possible on the basis of § 53 of the Basic Schools and Upper Secondary Schools Act for health reasons if the student's state of health does not allow him or her to participate in the school curriculum, and at the request of a parent based on the same act's § 23. The focus of this study was on homeschooling at the request of a parent.

The aim of the study was to find out the reasons behind the choices of families who are homeschooling at the request of a parent, the principles and practices of schools in organising homeschooling, and to provide recommendations for the more effective implementation of homeschooling. This is a qualitative study, prepared by interviewing education experts and policy makers, schools and school representatives, and parents.

Based on the analysis, the conclusions drawn and recommendations provided by following subthemes for the better implementation and organisation of homeschooling.

ORGANISATION OF HOMESCHOOLING

The conditions and procedure for homeschooling are based on the homeschooling and hospital study regulation by the Estonian Minister of Education and Research. In general, the regulation is considered appropriate as it allows sufficient flexibility for both the school and the parent to organise homeschooling. At the same time, some school representatives and parents consider that the law should differentiate between forms of homeschooling, both in terms of organisation and funding.

The organisation of homeschooling depends heavily on the reasons for homeschooling as well as the choice of schools. Mainly two types of homeschooling are practiced in Estonia: structured and non-structured homeschooling.

The type of practice used depends largely on the reasons for choosing homeschooling and the school in which the student practices it. There are some schools that practice unstructured homeschooling but in municipal schools mostly structured homeschooling is practiced.

Structured homeschooling is usually practiced if the student is home-schooled due to external causes, for example, the parents' mobile work life or epidemiological reasons. It means that the child is not being home-schooled because a parent wishes to take the responsibility for their child's education but rather because they need to do so for some external reason. A parent may apply for homeschooling by submitting an application to the school and the decision on approving or not approving it is made by the school's study council. Practices in terms of the organisation, preparation and evaluation of an individual curriculum vary greatly in schools and families. Agreements are approached individually, depending on the reasons for homeschooling. Families' ability to conduct homeschooling and their expectations regarding the school in organising it also depend on the same reasons. Based on this, the representatives of the schools have pointed out that contrary to the regulation, an important part of the responsibility for ensuring the quality of the students' education remains with the school, which involves additional activities for the school but is not covered by the homeschooling fee.

Unstructured homeschooling is generally practiced for students who are home-schooled for educational reasons, in cases where the parent wishes to take responsibility for the child's education. In this case, the parent sees that they are able to provide their child with an education that takes into account the child's individual characteristics, as well as a safer and more peaceful learning environment that promotes the student's holistic development. The most important aspect in assigning a child to be home-schooled is the interview between the school representative and the parent, during which the decision on homeschooling

is mostly made. The parent is responsible for compiling the individual curriculum and providing instruction but the school guarantees support and advice, if necessary. Evaluation is usually carried out twice a year during an interview and based on the individual curriculum. As the responsibility for planning and providing instruction largely lies with the parent, the schools that practice this form of homeschooling have no claims regarding funding. Their funding is used to cover the salaries of employees involved in homeschooling and to organise events related to homeschooling.

At the same time, it must be borne in mind that there are certainly exceptions to these practices, and each family should still be seen as an individual case that cannot be labelled under a specific category once and for all. For example, there are cases where a municipal school has allowed a family to practice unstructured homeschooling. There has also been a case where the decision to provide homeschooling was not formalised at all but provided under the oral agreement between the school and the parent (who is a teacher at the same school, so the agreement is based on a relationship of trust) and cases where children from families that live abroad complete two school curricula or undergo unstructured homeschooling at the same time.

	CONCLUSION	RECOMMENDATION	ADDRESSEE
1	Municipal schools do not consider there to be a sufficient legal basis for refusing to assign a child homeschooling.	1.1. Develop a school-based homeschooling procedure that sets out the school's conditions for assigning homeschooling.	Schools
2	The subsidy for the private schools' operating costs is allocated based on the average operation costs of the municipal schools in the same area where the private school operates. In addition, the operating costs of a school for the homeschooling student are significantly lower than operating costs for a full-time student. Thus, it can assume that the subsidy for the operating costs depend on the location, may create inequalities between private schools regarding the homeschooling students.	2.1. Consider calculation subsidy for the private schools' operating costs for the homeschooling students based on the unified coefficient, so that there are no regional differences and the operating costs for homeschooling students are proportional compared with the full-time students.	Ministry of Education and Research
3	In the case of structured (short-term) homeschooling, schools feel responsible for ensuring the student's high-quality academic performance and smooth return to mainstream education.	3.1. In order to reduce the burden of schools, develop various support materials that guide the organisation of homeschooling and evaluation, including, for example, cross-curricular evaluation guidelines or level tests.	Ministry of Education and Research

REASONS FOR CHOOSING HOMESCHOOLING AND A SPECIFIC SCHOOL

Homeschooling at the request of a parent boils down to two main reasons in Estonia:

- 1) educational reasons, including, in particular, dissatisfaction with the organisation of mainstream education and the provision of a calmer learning environment
- 2) family reasons, including those depending, in particular, on the parent's mobile work.

In addition, a new cause for homeschooling has emerged in the last two years: the epidemiological situation. There are significantly fewer homeschooling assignments for other reasons, such as various conflict situations at school or problems with the student's health.

The choice of school largely depends on the reason for homeschooling. Parents who opt for homeschooling for educational reasons mostly choose private schools that are more experienced and organised in the field of homeschooling, which have a separate department of homeschooling and have created the position of homeschooling coordinator. Among other things, proximity to home, the teaching methods practiced at the school and the existence of a community for the families of home-schooled students are also considered important in selecting a school.

Students who are home-schooled due to their parent's mobile work or epidemiological reasons usually want to return to their regular school as soon as the need for homeschooling ends and therefore remain registered with their school.

NO.	CONCLUSION	RECOMMENDATION	ADDRESSEE
4	Under the pressure of the external factors (such as a spread of Covid-19 or parents' secondment) homeschooling is implemented by parents who are not really willing to take responsibility for organising homeschooling and achieving learning outcomes, and expects the schools to provide individualised learning.	<p>4.1. Prepare guidelines for the organisation of homeschooling with the responsibilities and activities involved.</p> <p>4.2. Raise awareness among both schools and parents about the organisation of homeschooling and the duties and responsibilities of the parties.</p> <p>4.3. Create a co-operation platform where schools can share best practices about conducting homeschooling, including different guidelines for compiling individual curricula, etc.</p> <p>4.4. Consider what alternative forms of homeschooling can be offered to the students, who due to certain conditions cannot attend the onsite studies.</p>	<p>Ministry of Education and Research</p> <p>Schools</p>
5	The vast majority of parents who want to take up homeschooling for educational reasons turn to private schools due to the negative attitude and/or inflexibility of municipal schools.	5.1. See recommendations 4.1., 4.2. and 4.3.	

TERMINATION OF HOMESCHOOLING

Situations requiring the termination of homeschooling have been rare. Most of the terminations have taken place at the request of the parents. Although according to the law only the school can terminate homeschooling, in these situations the wishes of the parents have been considered.

The study identified two major reasons for terminating homeschooling based on parental application. First, a change in the family's lifestyle, as a result of which there is no longer a need for or opportunity of continuing studying at home. This includes students who have been home-schooled mainly due to their parent's work obligations abroad. In their case, homeschooling was planned and necessary for only a certain period of time (e.g., for the duration of a business trip abroad).

Second, the student's own desire to continue their education at school. Parents with this experience pointed out the risk that the child may want to return to homeschooling again after a while.

The school has the right to terminate homeschooling if the evaluation of the study results reveals that the set goals have not been achieved to a large extent. However, according to both schools and policy makers, the current regulation is too general in this respect and only allows schools to initiate termination if an evaluation of learning outcomes has already taken place.

NO.	CONCLUSION	RECOMMENDATION	ADDRESSEE
6	The wording and procedure of § 8 of the regulation on homeschooling and hospital study regarding the reasons for the interruption of homeschooling by the school is too general and does not allow the school to actually reject applications for homeschooling.	6.1. To supplement the regulation in a way that would give the school the right to terminate homeschooling even if the school has not been able to evaluate the acquisition of learning outcomes due to lack of co-operation with parents. 6.2. Develop a specific homeschooling procedure for the school, which includes guidelines for refusing homeschooling, including practical examples.	Ministry of Education and Research Schools

EVALUATION OF HOMESCHOOLING

There are both advantages and disadvantages to homeschooling. Based on the data collected in the course of this study, it can be concluded that parents mostly opt for homeschooling owing to external reasons and duress, rather than a conscious decision.

In order for homeschooling to be successful, it is important that both the school and the parent are aware of their responsibilities and have reached mutual understanding and agreements.

NO.	CONCLUSION	RECOMMENDATION	ADDRESSEE
7	A home-schooled student does not achieve the intended learning outcomes because the parent does not perceive their obligations and responsibilities in organising homeschooling.	7.1. Develop procedures for the implementation of homeschooling in schools, which set out the conditions for assigning homeschooling 7.2. See recommendations 4.1. and 4.2.	Schools
8	The low awareness of schools about organising homeschooling causes them to have a negative attitude towards homeschooling. This, in turn, encourages home-schooled students to attend “home-school friendly” schools	8.1. See recommendations 4.1., 4.2. and 4.3.	Ministry of Education and Research Schools
9	Homeschooling is a good opportunity to stay in touch with and maintain the registration in the students’ regular school during the parents’ secondment period. However, students may impose a double burden if they have to complete the school curricula of both the host and the home country in parallel.	9.1. Consider making homeschooling voluntary for the students who live abroad temporary, if they complete an equivalent curriculum in the host country and maintain a registration at their regular school in Estonia.	Ministry of Education and Research